T. C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ENGELLİ BİREYLERİN EĞİTİMİ VE KAYNAŞTIRILMASINA İLİŞKİN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TUTUMLARI:

Prizren Örneği

AYDA ÇESKO

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ DİLBER TEZEL

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

ENGELLİ ÇALIŞMALARI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayda GEŞKO tarafından hazırlanan ENGELLİ BİREYLERİN EĞİTİMİ VE KAYNAŞTIRILMASINA İLİŞKİN LİSE ÖĞRENCİLERİNİN TUTUMLARI : Prizren örneği Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 14.06.2019 Cuma günü saat 13:30 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üy. Dilbe TELEZ	Kabul edilmesine	
Prof. Dr. Yesim Beyhan	Kabul edilmesine	
Dr. Öğr. Üy. Mine Akkaynak	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

02 / 08 /2019

Ayda ÇESKO

Tezin Adı: Engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına ilişkin lise öğrencilerinin tutumları: Prizren örneği

Hazırlayan: Ayda ÇESKO

ÖZET

Bu araştırmada, Kosova Prizren şehrindeki lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumları çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, Prizren Eğitim Müdürlüğüne bağlı ve Türkçe eğitim verilen lise düzeyinde okullarından toplam 350 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılması ile ilgili tutumlarını ölçmek amacıyla Çifci (1997) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Etkinlik Tercih Formu" ve Köstereliоğlu (2013) tarafından geliştirilen "Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca ölçek sonuçlarının demografik değişkenler açısından incelenmesi için araştırmacı tarafından "Öğrenci Bilgi Formu" oluşturulmuştur. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda genel olarak elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin engelli bireyler ile birlikte çeşitli aktivitelere katılmaktan hoşlandıklarını ve engelli bireylerin eğitilmesine yönelik tutumlarının olumlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca elde edilen bulgular çeşitli değişkenler açısından genel olarak incelendiğinde, yaş, sınıf düzeyi, baba eğitim durumu, aile ekonomik düzeyi, aile bireyi sayısının lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitim ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılığa yol açmadığı; ancak cinsiyet, anne eğitim durumu ve çevresinde engeli birey olma durumlarının lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitim ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılaşmaya yol açtığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik, Engelli Bireyler, Özel Eğitim, Kaynaştırma, Tutum.

Name of the Thesis: Attitudes of high school students towards education and mainstreaming of people with disabilities: Prizren sample

Prepared by: Ayda ÇESKO

ABSTRACT

In this study, were examined the attitudes of high school students in the city of Prizren in Kosovo to the education and integration of disabled individuals in terms of various variables. The participants of the study consist of total of 350 students from the turkish education high school level schools which were affiliated to the Education Directorate of Prizren. In order to measure the attitudes of high school students towards the education and integration of disabled individuals, 'Activity Preference Form" which was adapted in Turkish by Çifci (1997) and "Attitude Scale for the Trainig of Individuals with Disabilities" develope by Köşterelioğlu (2013) is used. In addition, by the researcher to examine the results of the scale in terms of demographic variables "Student Information Form" was formed. Screening model was used in the research.

As a result of the findings of the study, the results obtained from the study show that high school students who participated in the study like to participate in various activities together with the disabled individuals and that their attitudes about educating disabled individuals were totally agreed and their attitudes towards disabled individuals are positive. In addition, when the findings were examined in terms of various variables, age, grade level, father education level, family economic level, number of family members did not cause a significant difference in the attitudes of high school students towards education and inclusion of disabled individuals; however, gender, maternal education status and having an individual with disability in the environment cause a significant difference in the attitudes of high school students towards education and integration of disabled individuals.

Key Words: Disability, Individuals with Disability, special Education, Inclusion, Attitude.

ÖNSÖZ

Bu araştırma Kosova Prizren şehrindeki lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarını ve toplumumuzun genç nüfusunu oluşturan, geleceğin temeli olan gençlerimizin engelli bireylere yönelik tutumlarını, engelli bireyleri nasıl algıladıkları ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın en başından itibaren beni yönlendiren, çalışmamın her aşamasında bana rehberlik eden, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığın değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Dilber TEZEL'e bana gösterdiği sabır, anlayış ve destekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın uygulama kısmını gerçekleştirdiğim okullardaki Türkçe bölüm hocalarına, anket uygulamalarına katılan Türkçe eğitim gören öğrencilere bana sağladıkları kolaylıklar için teşekürlerimi sunarım.

Lisans, yüksek lisans ve tez çalışmam boyunca yanımda olduğunu hissetiren ve varlığı ile bana güç veren eşim Hüsamedin ÇESKO'ya, çocuklarıma göstermiş oldukları hoşgörü ve anlayışları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca bana kapılarını açan ve annelik yapan çok değerli manevi annem Feyziye SARI'ya da teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **vi**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **viii**

1. BÖLÜM- GİRİŞ **1**
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Araştırmanın Amacı 3
1.3. Araştırmanın Önemi 5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 5
1.5. Tanımlar 6

2. BÖLÜM- KONUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE ALANYAZIN **7**
2.1. Engellilikle İlgili Tanımlar 7
2.1.1. Engellilik Nedenleri 8
2.2. Özel Eğitim ve Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar 9
2.2.1. Özel Eğitime muhtaç Çocukların Sınıflandırılması 10
2.2.2. Özel Eğitimin Temel İlkeleri 11
2.2.3. Özel Eğitimde Yönetsel Düzenleme Yaklaşımları 12
2.3. Kaynaştırma Eğitimi ve Amacı 14
2.3.1. Kaynaştırma Eğitiminde Rol Oynayan Kişiler 16
2.3.2. Kaynaştırma Sınıfında Bulunması Gereken Uunsurlar 17
2.4. Tutumlar 17
2.4.1. Tutumların Öğeleri 18
2.4.2. Tutumların İşlevseliği 18
2.4.3. Tutumların Oluşması ve Gelişmesi 19
2.4.4. Engelli Bireylere Yönelik Tutumlar 19
2.5. Genel Olarak Kosova'da Özel Eğitim 21
2.6. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar 22

3. BÖLÜM- YÖNTEM **28**

3.1. Katılımcılar.....28
3.2. Araştırma Modeli.....30
3.3. Veri Toplama Aracı.....30
3.3.1. Etkinlik Tercih Formu.....30
3.3.2. Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği.....31
3.3.3. Öğrenci Bilgi Formu.....32
3.4. Veri Toplama Süreci.....32
3.5. Veri Analizi.....33

4. BÖLÜM- BULGULAR.....34

5. BÖLÜM- SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....55
5.1. Tartışma 55
5.2. Sonuç.....59
5.3. Öneriler.....61
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....61
5.3.2. İleri araştırmalara Yönelil Öneriler.....62

KAYNAKÇA.....63

EKLER.....69

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcılar Tablosu……...29

Tablo 2: Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bulgular.....34

Tablo 3: Katılımcıların Etkinlik Tercih Formuna Ait Aktivitelere Katılımdan Hoşlanma Durumularına İlişkin Puan ve Ortalamaları.....36

Tablo 4: Katılımcıların Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum İfadelerine Katılım Durumularına İlişkin Puan ve Ortalamaları.....37

Tablo 5: Katılımcıların Etkinlik Tercih Formu, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan ve Ortalamaları İstatistikler.....40

Tablo 6: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Arasındaki İlişkinin İncelenme Sonuçları.....41

Tablo 7: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Yaş Açısından İncelenme Sonuçları.....43

Tablo 8: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Sınıf Açısından İncelenme Sonuçları.....44

Tablo 9: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Cinsiyet Açısından İncelenme Sonuçları.....46

Tablo 10: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Babanın Eğitim Durumu Açısından İncelenme Sonuçları.....48

Tablo 11: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Annenin Eğitim Durumu Açısından İncelenmes Sonuçları.....49

Tablo 12: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Ailenin Ekonomik Düzeyi Açısından İncelenme Sonuçları.....51

Tablo 13: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Aynı Evde Yaşadığı Aile Bireyleri Sayısı Açısından İncelenme Sonuçları.....52

Tablo 14: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Çevresinde Engelli Birey Olma Durumu Açısından İncelenme Sonuçları.....53

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

DKA: Prizren Milli Eğitim Müdürlüğü

ETF: Etkinlik Tercih Formu

EBEİT: Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırma ile ilgili sınırlılıklar, araştırmanın temelini oluşturan bazı kavramların tanımları ve kısaltmalar açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Toplumun bir parçası olan ve normal standartlar içinde yaşam hakkına sahip olan, ancak çoğu zaman sorunlarla karşılaşan engelli bireylerin yaşamlarını daha kolay sürdürülebilmesi için toplumsal kabul görmeleri gerekmektedir. Engelli bireylerin toplumda kabul görmeleri için bu bireylere yönelik tutumlarımız büyük önem taşımaktadır. Neredeyse yaşamımızın her alanında duygu düşünce ve davranışlarımızı etkileyen tutumlar, olan tutum ilk 1940 yılında tutum nedir? sorusu olarak araştırmalara geçmiştir (İnceoğlu, 2010). Bir davranış ya da tavır gösterme eğilimi olarak bilinen tutum, kültürden, kişinin özelliklerinden, çevreden, bilgi ediniminden ve bireyin gözlemleri ve deneyimlerinden etkilenebilir. Engelli bireylerin toplumsal yaşama tam ve bağımsız katılımını sağlayan en önemli faktörlerden biri, toplumdaki tüm bireylerin, yaşamın her alanında, engellilere yönelik tutumlarıdır.

Ayrıca, çağdaşlığın temeli olan bireyler arası eşitlik ilkesi göz önüne alındığında, çağdaş bir devlet tüm yurttaşlarına hiçbir ayrım gözetmeksizin insanca yaşayabilecekleri olanaklar sunmak zorundadır (Bekeci, 2012). Toplumda var olan bütün bireylerin eşit bir şekilde hayatını sürdürebilmeleri için her bireyin eşit olduğu gerçeğini kabul edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu eşitliğin kabul edici olması için eğitim kavramı önemlidir.

Küçük yaştan başlayarak verilen eğitim, toplumdaki her bireyin eşit olduğuna yönelik olmalıdır ki engelli bireylere yönelik tutumların olumlu yönden etkilenmeleri sağlanabilsin. Engellilere yönelik, düşünce, inanç ve duygular baştan onları insan ve sonra da gereksinimleri farklı olan insan olarak görüldüğünde tutumların olumlu olduğu görülmektedir. (Özyürek, 2010, s. 21).

Farklı özelliklere sahip tüm bireylerin bir arada zaman geçirmeleri, aktif ya da pasif bir aktivite için ortak bir mekânda olmaları, sosyolojik ve psikolojik açıdan gerekli olduğu için toplumunda bu bireylere yönelik tutumlar son derece önem taşımaktadır.

İnsanoğlunun aileden başlayarak devamında okulda aldığı eğitim, engelli bireylere yönelik tutumlarını şekillendirebileceği gibi, bu bireylere yönelik olumlu veya olumsuz tutum kazanmalarını da sağlayabilmektedir. Tutumlar erken yaşta oluşmaya başlayabileceği için, çocukların erken yaşta engelli akranlarıyla aynı ortamları paylaşması son derece önem taşıyabilmektedir. Son yıllarda önemi anlaşılmış ve dünyada yaygın olarak uygulanan kaynaştırma eğitimi yalnızca özel gereksinimli bireylerin eğitiminde kullanılan bir eğitim modeli olarak değerlendirilmemelidir. Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli bireylerin ve normal gelişim gösteren çocukların eğitim ortamında olumlu tutumlar geliştirdikleri ve sosyal etkileşime girdikleri, pozitif tutumlar sergiledikleri, etkileşim ve öğrenme yönünden olumlu yönde etkilendikleri geniş kapsamlı bir eğitim uygulaması olarak algılanmalıdır (Balaban, Yılmaz ve Yıldızbaş, 2009'dan akt. Sığırtmaç, Hoş ve Abbak, 2011).

Araştırmalar engelli çocukların erken yaşlardan itibaren akranları ile aynı ortamlarda eğitim görmelerinin tutumlar üzerine olumlu etkilerini ortaya çıkarmıştır.

Lise öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının okul sosyal hizmeti odağında incelendiği bir çalışmada liseli öğrencilerin engelli bireylere yönelik genel tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çetintaş, 2017).

Kosova'da 2013 yılında özel eğitime muhtaç çocukların eğitiminde yer almaları ile ilgili yapılan çalışmalarda toplam 6093 öğrenci dahil edilmiştir, ancak buna rağmen

özel eğitime muhtaç çocukların kaynaştırma eğitimine dahil olan çocuk sayısı az olduğu için Kosova Bilim ve Teknoloji Bakanlı 2017-2021 yıllarını kapsayan kaynaştırma eğitimi ile ilgili startejik bir plan hazırlamiştır (Ministria e Arsimit Shkencë dhe Teknologjisë- MASHT, 2016 https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-psak-2017-2021_1.pdf 09.04.2019 tarihinde alinmiştir).

Bu araştırmanın temel problemini engelli bireylerin eğitilmeleri ve kaynaştırılmalarına yönelik lise öğrencilerinin tutumları oluşturmaktadır. Tutumların şekilenmesinde aile ve çevrenin rolü büyüktür. Normal gelişim gösteren öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumları öncelikle ailede şekillenmektedir. Eğitim sürecinde ise, öğretmen ve akran tutumları önem kazanmaktadır. Normal gelişim gösteren öğrencilerin engelli yaşıtlarına yönelik olumlu/olumsuz tutumları özellikle kaynaştırma uygulamaların başarıya ulaşmasında da etkilidir. Normal gelişim gösteren, örgün eğitimin çeşitli kademelerinde eğitim gören öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarını belirlemek, olumlu tutum kazandırmayı amaçlayan uygulamalar, programlar, ve etkinlikler planlamak için gereklidir.

Toplumun engelli bireylere yönelik bir mesafe koyduğu bilinmektedir, bu nedenle uzmanların savunduğu sosyal kabulün artması amacıyla çalışmalarında artması gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Kosova Prizren şehrindeki lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarını orta koymaktır. Toplumumuzun genç nüfusunu oluşturan ve geleceğin temeli olan gençlerimizin engelli bireylere yönelik tutumları, ve engelli bireyleri nasıl algıladıkları araştırılması gerekmektedir, bu durumdan yola çıkarak araştırmanın amacı oluşmuştur.

Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır:

1. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde yaşa göre anlamlı bir fark var mıdır?
2. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark var mıdır?
3. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde cinsiyete göre anlamlı bir fark var mıdır?
4. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?
5. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde annenin eğitim durumu göre anlamlı bir fark var mıdır?
6. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde aile gelir düzeyine göre anlamlı bir fark var mıdır?
7. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde aile bireylerinin sayısına göre anlamlı bir fark var mıdır?
8. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde ailede engelli birey var olma durumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?
9. Lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının belirlenmesinde çevresinde engelli birey var olma durumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumda farklı bireylerin var olduğu gerçeğini kabul etme ve herkesin eşit bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmesinde tutumların önemli bir yeri olduğu belirtilmektedir. Eğitim süreci bireysel farklılıklara, dolayısıyla engelli bireylere yönelik tutumları şekillendiren bir süreçtir. Bunun yanında, anaokulundan üniversiteye kadar çeşitli kademelerdeki normal gelişim gösteren öğrencilerin, öğretmenlerin, ailelerin, yöneticilerin engelli öğrencilere yönelik tutumları bireysel farklılıkları olan öğrencilerin eğitim ve kaynaştırma uygulamalarına katılımında önemli bir faktördür. Literatür taraması sırasında Kosovada özel eğitime yönelik tutumlarla ilgili herhangi bir eğitim seviyesinde yapılan hiçbir çalışmaya rastlanmamasından dolayı bu araştırma bu alanda bir ilk olması açısından da önem taşımaktadır.

Bu araştırma, lise öğrencilerinin engelli bireylerinin eğitilmine ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, bu araştırmanın lise öğrencilerinin engelli bireylerinin eğitimine ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumların belirleyen Kosova'daki ilk çalışma olduğu düşünülmektedir ve alanda yapılacak diğer çalışmalara öncülük etmesi açısından da önem taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Prizren Milli Eğitim Müdürlüğüne (DKA) bağli 2017/2018 öğretim yıllı öğrencileriyle,
2. Prizren içinde bulunan "Luqiano Matroni Tıp Meslek Lisesi", "Gjon Buzuku Fen Lisesi", "Ymer Prizreni Meslek Lisesi" ve "11 Mart Teknik Meslek Lisesi" öğrencileriyle,

3. Lise 10., 11. ve 12. düzeyinde eğtim gören öğrencileriyle,
4. Türkçe eğtim gören toplam 350 lise öğrencileriyle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Özel eğitim- Özel eğitime muhtaç çocukların eğitim için özel olarak yetiştirilmiş personel; geliştirilmiş eğitim programların özür ve özelliklerine uygun eğitim ortamında sürdürülen çalışmalara özel eğitim denir (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1996, s. 7).

Engellilik- Fiziksel ve psikolojik hem de sosyal problemleri beraberinde getiren bir durumdur (Akbaş ve Atabeyoğlu, 2015).

Kaynaştırma- Kaynaştırma, gerektiğinde sınıf öğretmenine ve veya yetersizliği olan öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile, yetersizliği olan öğrencilerin normal eğitim ortamlarında eğitilmesidir (Batu, 2014, s.104).

Tutum- Tutumlar, kişilere, kümelere, nesne ya da düşüncelere yönelik oldukça süreklilik gösteren önceden biçimlenmiş duygu, düşünce ve inançlar bütünüdür (Özyürek, 2010. s.11).

2. BÖLÜM

KONUYLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER VE ALANYAZIN

Bu bölümde, araştırmanın problemine dayalı teorik bilgilere yer verilecektir. Bu amaç doğrultusunda alanyazın taraması kapsamında, araştırmanın temel değişkenleri ile ilgili kavramlar ve kavramsal ilişkiler açıklanmıştır.

2.1. Engellilikle İlgili Tanımlar

Engellilik pek çok farklı alanı ve disiplini ilgilendiren bir kavramdır. Engellilerin bireysel ve toplumsal gereksinimleri, etkileşim içinde oldukları sistemler kurumlar düşünüldüğünde, engelliliğe yaklaşımlar ve tanımlar çeşitlidir.

Dünya Sağlık Örgütü, özürlülük kavramı hakkında aşağıdaki gibi hastalık sonuçlarına dayanan, sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflama yapmıştır:

• Noksanlık (Impairment): "Sağlık bakımından "noksanlık" psikolojik, anatomik veya fiziksel yapı ve fonksiyonlardaki bir noksanlığı veya dengesizliği ifade eder."

• Özürlülük (Disability): "Sağlık alanında ''sakatlık''bir noksanlık sonucu meydana gelen ve normal sayılabilecek bir insana oranla bir işi yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumunu ifade eder."

• Maluliyet (Handicap): "Sağlık alanında "maluliyet" bir noksanlık veya sakatlık sonucunda, belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunma yeteneğini önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durumu ifade eder " (Koca,2010).

Engellilik, hem fiziksel ve psikolojik hem de sosyal problemleri beraberinde getiren bir durumdur. Sosyolojide engellilik, fiziksel şartlardan kaynaklı durumun sosyal çevre, bireylerin toplum içindeki rolleri, toplumdan izole olma durumunu içermektedir (Akbaş, Atabeyoğlu, 2015).

Özür ya da engel; zedelenme, sapma, yetersizlik kavramlarına dayalı kullanılmaktadır. Bu nedenle aşada yapılan açıklama bu kavramları ele alınark özür ya da engel tanımı açıklanmıştır.

Zedelenme- sapma: bireyin psikolojik, fizyolojik, anatomik özelliklerinde geçici ve ya kallıcı türden bir kayıp, bir yapı ya da işleyiş bozukluğu birer zedelenmedir; yetersizlık ise: zedelenme ya da bazı sapmalar sonucu, bir insan için normal kabul edilen bir etkinliğin yapılamaması ya da sınırlanması haline yetersizlik denmektedir. Yetersizlik geçici-kalıcı, giderilebilir-giderilemez, gelişen-gerileyen, etkisi durumdan duruma değişebilen özellikler gösterebilir, bunlar derecelidir ve yetersizlik daha çok bireye bağlıdır; özür veya engel: bireyin yaşadığı sürece, yaş, cins, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak üstlenmesi gereken roller vardır, birey yetersizlik yüzünden bu rolleri üstlenemiyorsa buna özür ve ya engel denir (Özsoy, 1996, s.5; Özgür, 2011, s.5).

Toplumun çoğunluğu engelli bireyleri, farklı gelişen ve farklı ihtiyaçları olan bireyler olarak görmekten ziyade, engellerine odaklanarak sınıflandırılmaktadırlar ve toplumun bu konudaki bilgisizliği, yetersizliği ve reddedici tutumları onları toplum içinde engelli durumuna sokmuştur, bunun nedeni toplum olduğuna göre çözümü de toplumdan beklenmelidir (Uçar, 2008).

2.1.1. Engellilik Nedenleri

Birey belli yaşam döneminde belli alanlarda gelişim gösterir ve bu bireyler normal gelişim gösteren birey olarak adlandırılır, ancak bu gelişim sınırlarının dışında

görülen özellikler, bireyin gelişimini farklı kılmaktadır. Gelişim farklılıklarının nedenleri :

- *Doğum Öncesi Nedenler:* anne yaşı, annenin gebelikte beslenmesi, annenin gebelikte kullandığı ilaçlar, gebelikte içki-sıgara-uyuşturucu kullanımı, gebelikte radyasyona maruz kalma, gebelikte geçirilen mekanık travmalar, gebelikte geçirilen ruhsal travmalar, gebelikte geçirilen hastalıklar, akraba evlilikleri, kan uyuşmazlığı, genetik hastalıklar ve metabolik hastalıklar.
- *Doğum Sırasında Oluşan Nedenler:* erken doğum, geç doğum, riskli ve zor doğum, uzman hataları ve hijyenik olmayan ortamlarda doğum.
- *Doğum Sonrası Nedenler:* enfeksiyonlar, çocuğun geçirdiği hastalıklar, beslenme bozuklukları, kazalar, fiziksel travmalar, ruhsal travmalar, zehirlenmeler, çocuk istismarı, yetersiz çevre koşulları, doğal afetler ve savaşlar olarak belirtilmektedir (Baykoç 2017).

2.2. Özel Eğitim

Engelli bireylerin eğitiminin küçük yaşlardan itibaren sistemli bir şekilde planlanması ve yürütülmesi önemlidir. Eğitim sayesinde, hem kendi yeterlikleri doğrultusunda meslek sahibi bireyler olarak topluma katılmaları kolaylaşacak hemde toplumun onları kabulü ve tutumları olumdu yönde gelişecektir. Engelli çocuklar gelişimin çeşitli alanlarındaki yetersizlikleri nedeniyle normal eğitim programlarından yararlanamamaktadırlar (Ceyhan, 2004, s.149). Genel olarak değerlendirildiğine temel insan hakkı olarak kabul edilen eğitim hakkı, çocuklarımızın fiziksel, bilişsel ve duyusal gelişimlerinin yaşam boyu gerçekleşmesi önem arz etmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmenliği'ne göre özel eğitim, "özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel

eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim" olarak ifade edilmektedir (Cavkaytar, 2014, s. 9).

Özsoy (1996)' ya göre özel eğitim: bireylerin, akademik, iletişim, devim ve uyum alanlarında önemli eksiklik, kusur yaratan durumların önlenmesi, azaltırlaması ya da ortadan kaldırılmasıyla ilgili eğitsel değişkenlerin düzenlenmesi uğraşısıdır.

2.2.1. Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Sınıflandırılması

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmenliğinde (MEB, 2006), özel gereksinimi olan çocuklar şöyle sınıflandırılmaktadır:

- Zihinsel yetersizlik (hafif, orta, ağır ve cok ağır)
- İşitme yetersizliği
- Görme yetersizliği
- Ortopedik yetersizlik
- Sinir sisteminin zedelenmesiyle ortaya çıkan yetersizlik
- Duygusal uyum güçlüğü
- Süregen hastalık
- Otizm
- Sosyal uyum güçlülüğü
- Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu
- Üstün veya özel yetenek, olarak sınıflandırılmıştır (Cavkaytar, 2014, s. 11).

2.2.2. Özel Eğitimin Temel İlkeleri

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 6. maddede (22.06.2010 değişikliği) özel eğitimin temel ilkeleri şu şekilde sıralanmıştır;

- Özel eğitime ihtiyacı olan tüm bireyler; eğitim ihtiyaçları, ilgi yetenek ve yeterlilikleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlanır.
- Özel eğitime ihtiyaçları olan bireylerin eğitimine erken yaşta başlanır.
- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, eğitim performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim sürecinde ve değerlendirmede uyarlamalar yapılara, akranlarıyla birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için, rehabilitasyon hizmetlerini sağlayacak kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır.
- Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin bireysel yeterlilikleri ve tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri dikkate alınarak, bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilir ve eğitim programları bireyselleştirerek uygulanır.
- Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılımları ve eğitimleri sağlanır.
- Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, üniversitelerin ilgili bölümleri ve özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışılır.

- Özel eğitim hizmetleri, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecinin kapsayacak şekilde planlanmalıdır (Eliçin, 2012, s.33-34).

Özel eğitim çalışmalarının en iyi düzeyde yürütülebilinmesi için bazı ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Her çocuğun eğitim hakkı vardır,
- Özel eğitimde erken tanı şarttır,
- Erken tedavi /rehabilitasyon eğitim çok önemlidir,
- Özel eğitimde kaynaştırma temel ilke olmalıdır,
- Her çocuk için en uygun yetiştirme yapılmalı, en uygun çevre sağlanmalıdır,
- Özel eğitimde ekip çalışması esastır
- Özel eğitimde bireysel yaklaşım esastır,
- Değerlendirme önem taşır,
- Özel gereksinimli bireylerin bütünsel gelişimleri önemlidir ve esastır,
- Eğitime aile mutlaka katılmalıdır,
- Özel eğitimde süreklilik önemlidir (Baykoç, 2017, s.21).

2.2.3. Özel Eğitimde Yönetsel Düzenleme Yaklaşımları

Özel eğitimdeki gelişimlerde, toplumların olanakları ve koşulların etkisiyle değişik yönetsel düzenleme ve uygulamalar görülmektedir. Bunlar kaynaştırma diye

adlanırılan normal okullar içinde, ayrı okullarda ve okul dışı diğer kurumlarda yapılan uygulamalar olarak üç grupta toplanabilir.

Normal Okul İçinde Özel Eğitim

Bu yaklaşım özel eğitime muhtaç çocukların kendi akranlarıyla aynı okularda eğitilmesine dayanmaktadır.

- Normal sınıf: engelli öğrenci normal sınıfa kayıt olur, sadece özel araç, gereç desteği alır.
- Özel sınıf: engelli öğrenciler için açılmış, engel kümesi için sınıflara kaydolur.

Ayrı Okulda Özel Sınıf

Özel eğitime muhtaç çocukların, engel durumuna göre ayrı bir okulda ve engellilik durumuna göre programlar hazırlanıp eğitim almalarını kapsamaktadır. Ve kendi içinde değişik uygulamaları vardır:

- Yatılı okul: öğrencilerin günün 24 saati, haftanın 5 ve ya 7 gününü, yılın 8 ayını okulda geçirmelerini gerektiren bir uygulamadır.
- Gündüzlü okul: öğrencilerin engel durumuna göre ayrı bir okulda fakat yalnızca gündüzleri eğitim görmektedir.
- Kaynak oda: normal bir okulda özel eğitime muhtaç çocukların her grubundan öğrencinin yer aldığı bir uygulamadır.

Diğer Uygulamalar

Okullar dışında özel eğitime muhtaç çocukları ihtiyaç duyulduğu hizmetlerin sağlanmaya çalışıldığı uygulamalardır ve aşağıda belirtilen adlarla hizmetler verilmektedir:

- Ziyaretçi öğretmenlik: bu uygulama gezici öğretmenliğe benzer ve eve bağımlı olan engelli çocukların evlerine ziyaret ederek, eğitim programını uygulama ve izleme biçiminde yürütülen bir uygulamadır, ayrıca burada anne-babayı eğitmek ve onlara gereken yardımda bulunmak ağırlık kazanır.

- Hastane sınıfları: uzun süre hastanede kalmak zorunda kalan öğrencilerden durumu uygun olanlara derslerinden çok kopuk kalmamaları için yapılan bir eğitim hizmetidir.

- Rehabilitasyon merkezleri: okullara eğitilen ve sonradan engelli duruma gelenlerin tıbbi eğitsel ve mesleki yönden yeterli hale getirilmeye çalışıldığı yerlerdir.

- Rehberlik ve araştırma merkezleri: özel eğitimin her türlü etkinliğini planlayan ve bireysel incelemeler yapan, Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı yerlerdir.

- İşitme ve konuşma merkezleri: özel eğitimin belirli gerektiren çocukların belirli gruplarına muayene, tanı, sağaltım, eğitim ve araştırma yapan merkezlerdir.

- Özel işlik ya da korumalı iş yerleri: diğer eğitim önlemleri ile bir meslek edinemeyen, tek başına çalışamıyacak durumda olan engelli bireyler için kurulan üretime dönük iş yerleridir (Özsoy, 1996, s. 17-19).

2.3. Kaynaştırma Eğitimi ve Amacı

Kaynaştırma eğitimi, bireyselleştirilmiş eğitim programlarıyla engelli ve normal gelişim gösteren çocukların eğitsel ve sosyal yönünden bütünleşmelerini sağlama işlemidir (Göksu ve Çevik, 2004).

Kaynaştırma, gerektiğinde sınıf öğretmenine ve veya yetersizliği olan öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile, yetersizliği olan öğrencilerin normal eğitim ortamlarında eğitilmesidir (Batu, 2014, s.104).

Kaynaştırma eğitimine ilişkin daha kapsamlı bir tanımlama söz konusu olduğunda ise özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarıyla, yetenek ve yeterliliklerini, gereksinimlerini ve yapabileceklerini dikkate alarak hazırlanmış programlarla öğrencilerin özel gereksinimlerini karşılayacak destek hizmetlerle sosyal ve eğitimsel açıdan birliktelikleri sağlanarak normal okulda normal düzenleme içinde eğitimleri şeklinde ifade etmek mümkündür (Nowell ve İnnes, 1997'den, Salend, 1998'den akt.Kargın, Baydık, 2015).

Özel gereksinimli öğrenciler yerleştırıldikleri sınıflarda, öğretmenleri tarafından kabul görüyorsa ve sınıf arkadaşları tarafındada kabul ediliyor ve sınıfın bir parçası olabiliyorsa, bu öğrencilerin "kaynaştırıldıklarından" söz edilebilir.

Kaynaştırma, engelli çocukların ve normal gelişim gösteren çocukların yaşıtlarıyla yapıcı ve verimli ilişkiler kumasını kolaylaştıran bir uygulamadır, ve bu uygulamanın altında yatan asıl amaç her iki gruptaki çocukların birbirleriyle kuracakları ilişkiler sonucunla ileriye dönük bir takım becerileri geliştirebilecek olabilmeleridir. Kaynaştırma uygulamalarının temel amaçları Metin (2017), tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

- Her iki gruptaki çocukların ortak etkinlikler içinde gelişimlerini desteklemek,
- Normal gelişim gösteren çocukların engelli akranlarını daha yakından tanıyarak onları olduğu gibi kabulenmelerini ve olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak ve engelli arkadaşlarının eğitiminde katkıda bulunabilecek fırsatlar yaratmak,
- Engelli çocuklarda olumlu benlik ve kişilik gelişimlerine yardımcı olmak ve en önemlisi sosyal gelişimlerini destekleyerek toplumun içinde bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürmek.

Kaynaştırmanın altında yatan temel anlayış, engelliler ile engelli olmayanlar arasındaki etkileşimin nicelik ve niteliğinin artacağı, böylece toplumsal engellerin ortadan kalkacağı ya da en azından azalacağı ve toplumsal kabulün artacağıdır (Kaner, 2000'den akt. Orel, Zerey ve Töret, 2004).

2.3.1. Kaynaştırma Eğitiminde Rol Oynayan Kişiler

Kaynaştırma uygulamalarının başarıya ulaşmasında, okul personelinin rolü büyüktür. Engelli öğrencilerin okula uyumu, diğer öğrenciler tarafından kabulü, engellilere yönelik tutumların olumlu olmasında kilit rolde idareciler ve öğretmenler yer almaktadır. Okul personeli kaynaştırma öğrencileri ve onların aileleri, normal gelişim gösteren çocuklar ve aileleri arasındaki bağlantıyı sağlar. MEB Yönetmeliğinde kaynaştırmada rol oynayanların görev ve sorumluluklarının belirlendiği bölüm yer almaktadır, bu bölümde (Madde 72) görev ve sorumluluklar şu şekilde belirlenmiştir (s. 48):

a) Müdür; kaynaştırma uygulamaları için kurumda gerekli düzenlemeleri planlar ve uygulamasını sağlar, özel eğitim hizmetleri kurulu ile iş birliği yapar.

b) Gezerek özel eğitim görevi verilen öğretmen; bireyselleştirilmiş eğitim programlarını uygular, değerlendirir, gerektiğinde bireye, aileye, öğretmene ve kuruma bilgi verir.

c) Öğretmen; özel eğiitim gerektiren öğrencilerin sınıf tarafından sosyal kabulü için önlemler alır, bireysel ve gelişim özelliklerini dikkate alarak değerlendirme yapar, programını bireyselleştirerek uygular. Bu çerçevede ailele, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde çalışır.

d) Rehber öğretmen-psikolojik danışman; kaynaştırma uygulaması kararı ile gelen öğrenciler için, uygun eğitim ortamının düzenlenmesinde ve uygulamada yer

alan öğretmenlere, öğrencilerin gelişimlerini izleme ve aile eğitimi konularında rehberlik eder.

e) Aile; programın uygulanması sırasında çalışmalara etkin bir şekilde katılır, gerektiğinde eğitim araç-gereç desteği sağlayabilir.

f) Özel eğitim gerektiren bireyler; değerlendirme sonrasında çıkan eğitim önlemi ve yöneltme kararında isteğini belirtir (Batu, s. 93, 2014).

2.3.2. Kaynaştırma Sınıfında Bulunması Gereken Uunsurlar

Kaynaştırma eğitiminin başarıyla uygulanabilmesi için etkili olabilecek faktörler farklı uzmanlar tarafından aşağıda belirtilen beş faktör altında toplanmaktadır:

- Toplumsal ve sosyal kabul;
- Öğrenci gereksinimlerinin farkına varılması ve önemsenmesi,
- Öğrencinin programa dayalı gereksinimlerinin belirlenmesi,
- Etkili yönetim ve öğretim sunulması
- Personel destegi ve işbirliği (Batu, 2014, s. 95).

2.4. Tutumlar

Bireyin karşılaştığı bir duruma verdiği olumlu ve ya olumsuz tepki tutum ifadesini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle tutum kişinin bir durumu nasıl kabullendiği ya da reddettiği, karşılaştığı duruma nasıl bir eğilim gösterdiği ya da göstermediği, o durumu benimsemesi ya da o durumdan yana olamamsı gibi ifadeler tutumu daha net bir biçimde ortaya koymaktadır (Yalçın, 2010).

Keleş (1976)'ya göre: tutum bireyin çevresinde ve yaşantılarında yer alan, karşısına çıkan olay ve olgulara yönelik geliştirdiği psikolojik örgütlenmenin, bireyin kendi davranışlarını etkileyen bölümdür (akt. Gök, 2010).

Görme engelli, işitme engelli, zihin engelli, bedensel engelli, konuşma engelli bireylere karşı diğer bireylerin (anne, baba, kardeş, öğretmen, akran, doktor vb.) duygu, düşünce ve davranışlarının bütünü engellilere yönelik tutumlar olarak tanımlanabilir (Diken, 2012).

2.4.1. Tutumların Öğeleri

Tutumlarının öğelerini duyuşsal öğe, bilişsel öğe ve davranışsal öğe oluşturmaktadır. Duyuşsal öğe, herhangi bir tutum nesnesine karşı sevmeyi ya da sevmemeyi içerir ve oldukça basitir. Bilişsel öğe, herhangi bir tutum nesnesine yönelik olumlu olumsuz ya da nötr bilgileri içerir. Davranışsal öğe ise, herhangi bir tutuma karşı ne şekilde hareket edeceğimizi içerir (ÖZİDA, 2014).

2.4.2. Tutumların İşlevseliği

Tutumların işlevlerinin farklı tanımlamaları ve sınıflandırmaları vardır ancak en yaygın olarak kabul görülen sınıflandırılma Katz ve Stotland (1959) tarafından yapılan ve tutumların hangi koşullar altında değiştiğini belirlemeye çalışırken tutumların işlevlerinin önemine vurgu yaparak dört temel işlevi olduğu belirlenmiştir, bu işlevler: (a) araçsalık islevi, (b) ego savunmacı işlevi, (b) değer vurgusu işlevi ve (d) bilgilendirme işlevleridir (Ardınç, 2012, s.13). Bu işlevlerin aynı zamanda tutumların oluşmasında etki sağladığı görülmektedir, Etki eden değişkenler Ardınç (2016), tarafından şu şekilde sıralanmıştır: (a) bireyin gereksinimleri, (b) tutum objesi ile doğrudan deneyim, (c) ebeveynler, akrabalar ve sosyal çevre ve (d)iletişim araçları.

2.4.3. Tutumların Oluşması ve Gelişmesi

Tutumların oluşması ve gelişmesinde bir çok etken bulunmaktadır. Tutumlarların konusunda ilk çalışmaları yapan Allport (1935) tutumların oluşmasında dört koşul ileri sürmüştür:

- Birinci koşul, aynı turden deneyimlerin artamasıdır, yani tutumların oluşmasında aynı türden deneyimlerin birikmesidir.
- İkinci koşul, bireyselleşme, farklılaşma ve ayırma sonucu birinci koşulda belirtilen deneyimlerin desteklenmesidir.
- Üçüncü koşul, güçlü bir deneyimin oluşmasıdır, yani bireyin bir deneyim sonucunda tutumunun yönünün değişmesi.
- Dördüncü koşul ise model alma yoluyla, anne ve babayı, öğretmeni, bireyin etrafında önem taşıyan diğer bireyleri taklit ederek tutumların edinilmesidir (İnceoğlu, 1985'ten akt. Aksoy, 2012, s. 26).

2.4.4. Engelli Bireylere Yönelik Tutumlar

Engelli bireylere yönelik tutumlar, engelli bireylere yönelik yaklaşımları, davranışları, yapılacak düzenlemeler ve bu bireyler için sunulacak hizmetler açısından son derece önemli bir konudur.

Engelli bireylere yönelik tutumların bu bireye eğitim ve iş hayatında, sosyal çevresinde ve destek hizmetlerinde nelerle karşılaşacağı belirlemek açısından yol gösterir. Engelli bireylerin yaşamında bir şekilde yer alan herkesin tutumu o bireyin bağımsız bir şekilde hayatını sürdürebilmesini etkiler. Engelli bireylere yönelik tutumları şu başlıklar altına toplayabiliriz:

- Ebeveynlerin engelli çocuklara yönelik tutumları,

- Normal gelişim gösteren kardeşlerin engelliliği olan kardeşlerine yönelik tutumları
- Eğitim kurumlarında çalışanların ve akranların engelli bireylere yönelik tutumları
- Normal gelişim gösteren diğer bireylerin engelli bireylere yönelik tutumları (Aksoy, 2016, s. 256).

Toplumda engelli bireylere yönelik olumlu tutumların varlığının yanı sıra son otuz yılda yapılan çalışmalarda basma kalıp ve reddedici duyguları içeren tutumların varlığına da belgeleyen araştırmalar bulunmaktadır (Özyürek, 2010, s. 22).

Eğitimin süreclerinden biri olarak ilkokuldan itibaren engelli bireylere yönelik tutumların olumsuz olduğu, daha sonra bu tutumların aynı şekilde ilk öğretim ve lise yıllarının ilk zamanlarında olumsuz olarak artma gösterdiğini, ayrıca lise ve üniversitenin birinci sınıfına devam eden öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının farklılaşmamasından dolayı, yılların ve alınan eğitimin yetersizlikten etkilenenlere yönelik tutumları değiştirmediğinin kanıtı olarak görülmüştür, ayrıca öğretmenler ve çalışanların da engelli bireylere yönelik tutumlarının kabul edici olmadığı yapılan çalışmalarda görülmüştür (Özyürek, 2010, s. 23).

Engelli bireylere yönelik tutumlar incelenirken en önemli konulardan biri engelli bireylerin eğitimi ve normal gelişim gösteren akranlarının onlara yönelik tutumlarıdır, başka bir deyişle kaynaştırılma eğitime yönelik tutumlarıdır ve son yıllarda yapılan çalışmalar arasında bir tutarsızlık olmasına rağmen kaynaştırma eğitimi hakkında bilgi düzeyleri arttikça başlangıçta olumsuz olan tutumların olumluya doğru değiştiği görülmüştür (Gül, 2012, s. 66).

2.5. Genel Olarak Kosova'da Özel Eğitim

Kayanştırma eğitimi, Kosova da hem kavram olarak hem de uygulama olarak nispeten yeni bir eğtim felsefesidir. Bu kavram ve uygulama 1999'dan sonra, diğer eğitim reformlarıyla birlikte Kosova' da uygulanmaya başlamıştır. Kosova'da kaynaştırma eğitimi, ırk, cinsiyet, etnik köken, engellilik veya herhangi bir farklılığa bakmaksızın tüm çocukları dahil etmeyi amaçlar (MAShT, 2014). 2000 li yıllardan sonra Kosova'da Özel Eğitime yönelik özellikle kaynaştırma eğitimine yönelik olumlu adımlar atılmıştır. Kosova Eğitim, Bilim ve Teknoloji bakanlığı çerçevesinde faliyet gösteren, özellikle Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi ile alınması için özel bir sektör kurulmuştur.

Daha önceki yıllarda, özel eğitimin gereksiz olduğunu savunan ve özel eğitime muhtaç çocuklar için sadece fiziksel ve sağlık hizmeti veren merkezler bulunmakta olduğu görülmüştür. "2009'dan beri Kosova'da özel eğitime muhtaç çocuklar için sadece fiziksel katılım açısından değil, aynı zamanda kaliteli kaynaştırma eğitimi sağlamak için okul öncesi eğitimden başlayarak daha kapsamlı bir çalışma başlatılmıştır" (MAShT, 2014, s. 7).

Kosova'da kaynaştırma eğitimini destekleyen çok sayıda belge mevcuttur, örneğin:

• Kosova Cumhuriyeti Anayasası,

• Üniversite öncesi eğitim yasası,

• Kosova Eğitiminde Stratejik Plan,

• Bireysel eğitim planı,

• Özel İhtiyacı Olan Çocukların Üniversite Öncesi Eğitimine Dahil Edilmesi Stratejik Planı

• Kosova Müfredat Çerçevesi.

Mevzuatın olumlu adımlarına ek olarak, okul uygulamalarında da olumlu adımlar atılmıştır. Bu anlamda;

• Kosovalı öğretmenlerle kayda değer sayıda eğitim seminerleri verilmiş;

• Kosova'nın bütün belediyelerinde bağlı kaynaştırılma sınıfları oluşturulmuştur.

•Bazı özel eğitim okulları kaynak merkezlerine dönüştürülmüş, bazılarının ise dönüştürülme süreçleri halen devam etmektedir.

• Kaynaştırma eğitim sorunlarını içeren makaleler, kılavuzlar ve kitaplar yayınlanmaya başlanmıştır (Zabeli, 2010).

2. 6. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar

Engelli bireylere yönelik tutumlar ile ilgili Türkiyede ve Dünyada araştırmalar bulunmaktadır. Özelikle 2013 yıllında yapılan çalışmaların daha fazla olduğu ve bu çalışmaların çoğunluğunun öğrenci tutumlarına yönelik olduğu belirlenmiştir (Ildız, Tezel, 2018). Bu bölümde Engelli Öğrenciler ve Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarla ilgili Dünyada, Türkiye'de ve Balkan ülkelerinde özellikle 2000'li yıllardan sonra yapılan çalışmalardan örnekler verilmiştir.

Sucuoğlu'nun (2004) yaptığı araştırmada Türkiye'de 1980-2005 yılları arasında kaynaştırma uygulamaları ve sorunları sorgulanmaya çalışılmıştır ve çıkan sonuçlar doğrultusunda yapılması gerekenler iki gruba toplanmıştır. Birinci olarak, kaynaştırma ile ilgili toplumun bilgilendirilmesi, farkındalıkların artması ve çeşitli yayınlarla kaynaştırmanın gerekliliğinin ve olası sonuçların temel alınarak açıklanması gerekli görülmüştür. İkinci olarak ise ülkemizdeki uygulamaların sonuçlarının belirlenmesi, bu uygulamalara devam eden çocukların, öğretmenlerin ve ailelerin sistemden yararlanmaları ve belkide zararlarının ortaya konması gerektiği belirtilmiştir.

Uçar (2008), farklı gelişenleri kabul edici tutum geliştirme programının, normal gelişen öğrenci tutumlarının değişimine etkisinin incelendiği bir araştırmada, cinsiyete göre bir farklılık bulunmuştur ve buna göre hem deney hem kontrol gurubundaki kızların erkeklere göre otistik bireylere yönelik tutumlarının daha kabul edici olduğu ortaya konmuştur.

Kalay ve Şahbaz (2010), yaptıkları araştırmada, okul öncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerini incelemişler ve mezun oldukları okulların kaynaştırmaya yönelik görüşlerinin etkilediğini tespit etmişlerdir.

Özel, Zerey ve Töret (2010), engelli bireylere yönelik tutumların ele alındığı çalışmalarında kaynaştırma eğitimi alan öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ve engelli bireylere yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmektedir.

Bulduk (2014), ortaokul öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını incelendiği bir araştırmada, araştırmaya katılan ortaokul 6., 7. ve 8.sınıf öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler ele alınarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim durumu değişkenlerine göre engellilere yönelik tutumları arasında fark olmadığı belirlenmiştir, baba eğitim düzeyine göre ise babası fakülte mezunu olan öğrenciler ile babası okuma yazma bilmeyen ve ya okur-yazar olan çocukların engellilerin çalışma yaşamına yönelik tutumlarında farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Engellilere yönelik tutumlar üzerinde aylık gelir düzeyininin etkisine bakıldığında, engelli bireylere yönelik tutumlarının aile gelir düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Engelli bireylere yönelik tutumlarının ailede ve çevrede engelli bireyin bulunması ve çevrede engelli bireyin bulunmaması arasında fark bulunmuştur, ailesinde engelli birey olan öğrencilerin tutumları daha olumlu olarak belirlenmiştir.

Gümüş (2015), yaptığı araştırmada normal gelişim gösteren öğrencilerin, özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumlarının belirlenmesinde; bağımsız değişken olarak görülen cinsiyet, sınıf düzeyi, baba eğitim ve anne eğitim durumu, ailede bulunan birey

sayısı, ailelerin ekonomik durumu, ailede engelli birey bulunma durumu ve çevrede engelli birey bulunma durumunun etkili olup olmadığı eğer etkili ise ne kadar etkili olduğu saptanmaya çalışılmıştır ve buna göre; genel olarak tüm bulgular değerlendirildiğinde cinsiyet, sınıf düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenlerinin farklı olmasının, normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumlarında istatiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya yol açtığı; ancak anne eğitim durumu, ailedeki birey sayısı ekonomik düzey, ailede engelli birey bulunma ve çevresinde engelli bulunma değişkenlerinin normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir.

Yıldız (2015), tarafından yapılan 'Lise öğrencilerinin akran öğretimi alarak, zihinsel engelli öğrencilere yaptıkları etkinliklerin, engelli bireylerin eğitilmesine ilişkin tutumlarına ve zihinsel engelli öğrencilerin yaşam kalitelerine etkisinin incelenmesi' adlı araştırmada zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren lise öğrencilerin birlikte yaptıkları etkinliklerin lise öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarında olumlu değişiklikler gözlenirken, çalışmaya katılan zihinsel engelli öğrencilerin yaşam kalitelerinde de artış olduğu görülmüştür.

Çetintaş (2017), lise öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının okul sosyal hizmeti odağında incelendiği bir araştırmada lise öğrencilerinin tutumlarının her ne kadar olumlu olduğu tespit edilmiş olsa da, engellilere yönelik tutum konusunda kararsız kalan öğrencilerin oranıda azımsanmayacak seviyede olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya toplam 370 lise öğrencisi katılmıştır ve sonuçlarda, engellilere yönelik tutumlarının cinsiyete değişkenine göre, erkek öğrencilerin lehine farklılaştığı tespit edilmiştir, öğrencilerin yaşı, sınıf düzeyi ile engellilere yönelik tutumları arasında ise anlamlı herhangi bir ilişkinin olmadığı görülmüştür, engellilere yönelik tutumların anne baba eğitim düzeyine göre de anlamlı farklılıklar göstermekte olduğu görülmüştür. Aile gelir düzeyi değişkenine bakıldığında 0-1000 TL gelir düzeyi olan öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlaraının daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların

engellilerin iyi birer ebeveyn olup olayacakları konusunda kararsız tutumları dışında diğer tüm ifadelere karşı tutumlarının engelliler açısından olumlu yönde olduğu gözlemlenmiştir.

Dünyada engelli bireylere yönelik tutumlarla ilgili çalışmalar yoğun olmasına karşılık Balkan ülkelerinde sınırlı sayıdadır.

McDougall ve diğerleri (2004), tarafından Kanada, Ontorio eyaletinde yapılan araştırmada, 1872 9.sınıf öğrencisi ile çalışılmiştir, araştırmada öğrencilerin engelli akranlarına yönelik tutumlarına bakılmıştır ve çıkan sonuca göre 9.sınıf öğrencileri engelli akranlarına yönelik olumlu tutum sergiledikleri görülmüştür.

Griffin ve diğerleri (2012), 256 üniversite (kolej) öğrencisiyle yaptıkları bir araştırmada engelli bireylerin eğitim gördükleri kolejde sınıflarında dahil edilmesi ve kaynaştırma eğitimi almalarına yönelik tutumlarına bakmışlardır, çıkan sonuca göre genel olarak öğrenciler olumlu tutum sergilemişlerdir ve özellikle kadınların tutumlarının erkeklere nazaran daha olumlu olduğu görülmüştür.

Singh (2016), tarafından yapılan Hindistan'da *''Kaynaştırma Eğitiminin Konsepti, Zorlukları ve İhtiyaçları''* adlı çalışmada eğitimin tüm çocuklar için sevindirici olmasını sağlamak için kapsamlı bir öğrenme tasarımı gerçekleştirilmesinden bahsedilmiştir, böylece kaynaştırma eğitimi alan çocuklarında kendilerini dışlanmış olarak hissetmelerini önlemektedir. Bütün bunlar daha etkili bir kaynaştırma eğitim nasıl ne şekilde olacağı sorusuna çözüm olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Fernández (2017), yaptığı araştırmada kaynaştırma eğitim konusunda olumlu bir tutum sergilemek, kaynaştırma eğitimde düzenli eğitim almak, kaynaştırma eğitiminde öğretmenlerin desteklenmesi, ayrıca toplu destek ağlarının güvenliğini sağlama, sınıflarda yenilikler yapma, ailelerle işbirliği yapmak, kaynaştırma eğitimi için kurumsal bir bütçenin garanti edilmesi, toplulukla işbirliği yapmak gibi konular ilişkili olduğu görülmüştür.

Borič ve Tomič (2012), Bosna Hersek, Srebrenik bölgesinde yapılan bir araştırmada, ilköğretim okulu öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin , uygulama olanakları ve kaynaştırma eğtimi için gerekli koşullar konusundaki tutumlar incelenmiştir. Araştırma 120 ilköğretim okulu öğretmeni ile yapılmıştır ve çıkan sonuçlarda ilköğetim okulları öğretmenlerinin, özel eğitime muhtaç çocukların normal okullarda kaynaştırmasına ilişkin tutumları olumlu olduğu görülmüştür, buna göre öğretmenlerin 51,66% olumlu tavrı sergilemiştir, 30% kararsız, ve sadecec 18,33% olumsuz olarak tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Bu doğrultuda öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik olumlu yaklaşım gösterdikleri varsayımı doğrulanmıştır. Ayrıca, uygulama olanakları ve kaynaştırma eğtimi için gerekli koşullar konusundaki tutumlarla ilgili çıkan sonuçlarda şu şekilde sıralamışlardır: öğretmenlerin 62,5% kaynaştırma eğtimi için kendilerinin ek eğitim almaları gerektiğini, 15,83% sınıflarda daha az öğrenci olmasını, 19,16% öğretmen uzman işbirliğinin önemli olduğunu, 1,67% okulların kaynaştırma eğitimi için gerekli eğitim araçları ile donanmasını önemli olduğunu vurgulamış ve sadece 0,83% öğretmen ve veli işbirliğinin önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Radojicic ve Jovanova (2014), tarafından ebeveyn tutumları ve engelli çocukların kaynaştırılma eğitimine yönelik yapılan bir çalışmada, "normal" gelişim gösteren çocuklara sahip ebeveynlerin Makedonya'da bulunan engelli çocukların genel eğitim okullarına kaynaştırılmasına yönelik tutumlarını araştırmışlardır. Sonuçlarda, ilkokula devam eden (okul çağındaki) çocukların ebeveynlerinin, diğer ebeveyn grubuyla ilişkili olarak engelli insanlara karşı daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülmüştür.

Košćak'ın (2017), Hırvatistan da yaptığı bir araştırmada, rastgele internetten seçilen ve çeşitli yaş gruplarından oluşan toplam 300 kişi katılmıştır. Araştırmanın amacı engelli çocuklara yönelik tutumların incelenmesi ve farklı sosyo-demografik özelliklerle bireylerin farklı tutumlarının olup olmadığını analiz etmektir. Araştırma sonuçları, tutumların çoğunlukla olumlu olduğunu göstermiştir. Katılımcıların

yarısından fazlası her gün engelli çocuklar ile temas halinde oldukları, iletişim ve arkadaşlık sayesinde daha da çok kabullenmeye ve toleransa götürmekte oldukları görülmüştür. Varılan sonuçlara göre katılımcıların 80% engelli çocukların normal okullarda eğtim gören çocuklar ile aynı yerde eğitim almalarını gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca, katılımcıların yarısından fazlası, daha geniş bir toplumun günlük yaşamlarını kolaylaştırmak için engelli çocuklara uyum sağlaması gerektiğine inanmaktadır. Katılımcıların 75% 'i kamu kurumlarının ve genel toplumun yardımı ile engelli çocukların toplumsal hayata kazandırılmasını düşünmektedir.Engelli çocuklar çoğu zaman önyargılara maruz kalmaktadırlar, bu araştırmada katılımcıların 70%'i engelli çocukların agresif olmadıklarını düşünmektedir. Bunun dışında katılımcıların çoğu engelli çocukların yanında rahatsızlık duymamakta ve onlarla iletişim kurmaktan kaçınmadıkları belirlenmiştir.Araştırma sonucu, katılımcıların engelli çocuklar hakkında yüksek ve farklı alanlarda özellikle kaynaştırma, istihdam ve davranışlarına yönelik bilgilere sahip olduklarını göstermiştir, Katılımcıların çoğuna göre engelli çocuklara ilişkin herhangi bir problem yoktur. Ve o çocukların normal çocuklar gibi haklara ve imkanlara sahip olmaları gerektiğini düşünmektedirler. Ancak, Hırvatistan yöneticilerinin, engelli çocukların haklarını ve ihtiyaçlarını anlama konusunda hala yeterince önemsememelerine rağmen halkın engelli bireylerin durumlarını devletin kendisinden daha iyi anladığı görülmüştür.

Oršulić (2018), Hırvatistan, Bjelova Üniversitesi'nde engelli bireylere yönelik bilgi ve tutumlarının incelendiği bir çalışmada, üniversite içinde bölümler ararsındaki farklılıkları göz önünde bulundurarak farklı sonuçların olup olmadığı analiz edilmiştir. Yapılan araştırmada varılan sonuçlar olumlu olup katılımcıların 89,9% engelli bir bireyi tanıdıklarını belirtmiştir, ayrıca hemşirelik bölümünde okuyanların diğer bölümlere göre, engelli bireylere yönelik bilgilerinin daha fazla oldukları ve tutumlarının daha iyi olduğu gözlemlenmiştir. Engelli bireyler önyargılara maruz kalsalar bile, katılımcıların 97,8%' i engelli bireyler ile iletişimden kaçınmamaktadır, katılımcıların 98,5% engelli

bireylerin doğal agresif olmadıklarını ve katılımıcların 88,5% engelli bireylerin normal şekilde duygularını ifade edebildiklerini düşünmektedir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, katılımcılar, araştırma modeli, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve araştırmada elde edilen verilerin analizinde kullanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır

3.1. Katılımcılar

Araştırmaya Prizren ilinde bulunan, sınıflarında engelli herhangi bir akranı bulunmayan ve Türkçe eğitim görmekte olan, yaşları 14 ile 18 arası toplam 350 lise öğrencisi katılmıştır, ancak eksik ve ya yanliş doldurulan 25 anket değerlendirmeye alınmadığı için, değerlendirmeye alınan katılımcıların sayısı 325 e düşmüştür. Luqiano Matroni Tıp Meslek Lisesi, Gjon Buzuku Fen Lisesi, Ymer Prizreni Meslek Lisesi ve 11 Mart Teknik Meslek Lisesi öğrencilerinden oluşan katılımcılardan 125 tanesi 10. sınıf, 98 tanesi 11. sınıf ,102 tanesi 12. sınıf öğrencisidir.

Tablo 1. Katılımcılar tablosu

Sınıf	**Öğrenci sayısı**
10.sınıf	125
11.sınıf	98
12.sınıf	102
Toplam	**325**

3.2. Araştırma Modeli

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme ve ya etkileme çabası gösterilmez, bilinmesi ve araştırılması istenilen şey vardır ve ordadır, önemli olan uygun bir şekilde belirleyebilmektir (Karasar, 2015, s.77).

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve onlarla birlikte etkinliklere katılmaları ile ilgili düşüncelerini anlamak amacıyla "Etkinlik Tercih Formu" ve tutumlarını ölçmek için de "Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ayrıca bu ölçek sonuçlarının demografik değişkenler açısından incelenmesi için araştırmacı tarafından "Öğrenci Bilgi Formu" oluşturulmuştur.

3.3.1. Etkinlik Tercih Formu

Araştırmada normal gelişim gösteren lise öğrencilerin, engelli bireylerin eğitimi ve onlarla birlikte etkinliklere katılmaları ile ilgili düşüncelerini ölçmek için Siperstein'in (1980) geliştirdiği ve Çiftçi (1997) tarafından Türkçe'ye uyarlanan, 15 maddeden oluşan " Etkinlik Tercih Formu" kullanılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları üç farklı yöntemle yapılan ölçeğin, ilk olarak Cronbach alfa iç tutarlılık sayısı 0.90 bulunmuştur. İkinci yöntem olarak iki yarım güvenirliği (Split-half reliability) hesaplandığı zaman r değeri 0.88, son olarak 79 kişi için üç hafta arayla yapılan test tekrar test güvenirliği ise r= 0.79 bulunmuştur. Bu değerler orijinal ölçeğin r değerleri ile benzerlik göstermiştir. Benzer ölçek geçerliğinin bir göstergesi olarak Sıfat

Listesi ile korelasyonu ise 0.53 olarak bulunmuştur. Etkinlik Tercih Formu'nun ayrıca kapsam geçerliliği çalışması yapılmış ve her maddenin toplam puanla korelasyonları hesaplanmıştır. Hesaplanan madde toplam korelasyonlarının (r= 0.56- 0.71) arasında değiştiği ve tüm maddelerin korelasyon değerinin 0.20'nin üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Ölçekte 4'lü Likert tipi yapıya sahip olan her bir maddenin dörder cevabı bulunmaktadir. Alınan cevaplar "çok hoşlanırım=4", "hoşlanırım=3", "hoşlanmam=2", "hiç hoşlanmam=1" olacak şekilde puanlandırılmıştır. Puanın düşük olması normal gelişim gösteren öğrencilerin, engelli bireylerin eğtimi ve onlarla birlikte etkinliklere katılımına yönelik olumsuz düşüncelere sahip olduklarını; puanın yüksek olması ise normal gelişim gösteren öğrencilerin, engelli bireylerin eğtimi ve onlarla birlikte etkinliklere katılımına yönelik olumlu düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir (Kaner, 2012).

Ayrıca formun uygulanacağı yaş gurubu lise öğrencileri olduğu için 3. maddede "salıncakla oynamak" yerine "oyun oynamak" , 5. 8. ve 12. maddelerde "birlikte oynamak" yerine "birlikte vakit geçirmek" ve 9. maddede "evde oynamak" yerine "evde buluşmak" olarak gerekli izinler alındıktan sonra değiştirilmiştir.

3.3.2. Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği

Araştırmada lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ile ilgili tutumlarını incelemek amacıyla Köstereliođlu (2013) geliştirdiği "Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Güvenirlik çalışması sonrasında 20 maddeye indirgenen ölçeğin, Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0.89 olarak belirlenirken, yapı geçerliği için başvurulan KMO Barlett katsayısı 0.79 olarak saptanmıştır. Elde edilen bulgulara dayanarak Köstereliođlu (2013) tarafından, yapı geçerliliğine sahip, 20 madde ve 5 boyutlu yapıya sahip bir ölçek oluşturulmuştur. Güvenirlik çalışması sonrası 20 maddeye indirgenen ölçeğin, 5'li Likert tipi yapıya sahip olan her bir maddenin beşer

cevabı bulunmaktadır. Alınan cevaplar “tamamen katılıyorum=5”, “katılıyorum=4”, “fikrim yok (kısmen katılıyorum-kısmen katılmıyorum)=3”, “katılmıyorum=2”, “kesinlikle katılmıyorum=1” olacak şeklinde puanlandırılmıştır.

3.3.3. Öğrenci Bilgi Formu

Araştırmaya katılan lise öğrencilerin kişisel bilgilerini saptamak amacıyla “Öğrenci Bilgi Formu” hazırlanmıştır, bu formda öğrencinin yaş, sınıf, cinsiyet ve aile ilgili sorular yer almaktadır. Araştırma sonunda elde edilen bulguların, kişisel bilgi formunda yer alan demografik değişkenler yönünden karşılaştırılma imkanı sağlanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada kullanılıcak ölçeklerin kullanılması için izinler alındıktan sonra uygulanması için Prizren Eğitim Müdürlüğüne başvurarak uygulama izini alınmıştır. 2018 Şubat-Mart aylarını kapsayacak şekilde toplam dört haftalık bir plan çizilmiştir. Uygulama "Gjon Buzuku Fen Lisesi", "Luqiano Matroni Tıp Meslek Lisesi", "Ymer Prizreni Meslek Lisesi" ve "11 Mart Teknik Meslek Lisesi" türkçe eğitim gören öğrencilerle toplam dört haftalık bir süreyi kapsayacak şekilde yürütülmüştür. Adları belirtilen okularda, her hafta bir okulda olacak şekilde lise 10., 11. ve 12. sınıflara ayrı ayrı gidilmiştir. Okullarda yetkili hocayla görüşülerek araştırma hakkında gerekli bilgiler verildikten sonra 45 dakikalık süreyi oluşturan derslere katılarak, orada öğrencilere araşrtırma ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili genel bir bilgi verildikten sonra, ölçekler dağıtılmıştır, ders sonunda ölçekler araştırmacı tarafından geri toplanmıştır.

3.5. Veri Analizi

Verilerin analizi SPSS 22 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyi ile çalışılmıştır.

Maddeler içi ölçeklerden elde edilen basıklık ve çarpıklık değerlerinin +3 ile -3 arasında olması normal dağılım için yeterli görülmektedir (Groeneveld ve Meeden, 1984; Moors, 1986; Hopkins ve Weeks, 1990; De Carlo, 1997).

Etkinlik Tercih Formu, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanlarından elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri -3 ile +3 arasında olduğundan normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiştir. Etkinlik Tercih Formu, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterme durumu parametrik olan test tekniklerinden t ve ANOVA testleri ile analiz edilmiştir. Etkinlik Tercih Formu, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanları arasındaki ilişki ise Pearson korelasyon testi ile analiz edilmiştir.

Parametrik Testler ise;

Bağımsız Gruplar T Testi: Bağımsız iki grubun nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Söz konusu testin uygulanabilmesi için her iki grubun normal dağılım varsayımını sağlaması gerekir.

One –Way ANOVA: Bağımsız k grubun (k>2) nicel bir değişken açısından karşılaştırılmasında kullanılan test tekniğidir. Söz konusu testin uygulanabilmesi için her iki grubun normal dağılım varsayımını sağlaması gerekir.

Pearson korelasyon (r) testi: Bağımsız iki nicel değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönü ve kuvvetinin belirlenmesi kullanılan test tekniğidir (Özdamar, 2004, s. 490-528).

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada yer alan katılımcıların engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarını ortaya koymak için verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle katılımcıların Kişisel Bilgi Formundan elde edilen bulgulara, sonra Etkinlik Tercih Forumu ile ilgili bulgulara ve daha sonra Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği'nden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bulgular

		n	%
Yaş	14	4	1,2
	15	101	31,1
	16	101	31,1
	17	91	28,0
	18	28	8,6
Sınıfı	10	125	38,5
	11	98	30,2
	12	102	31,4
Cinsiyet	Kız	174	53,5
	Erkek	151	46,5
Baba eğitimi	İlkokul	12	3,7
	Ortaokul	37	11,4
	Lise	197	60,6
	Üniversite	79	24,3
Anne eğitimi	İlkokul	13	4,0
	Ortaokul	60	18,5
	Lise	190	58,5
	Üniversite	62	19,1
Aile ekonomik düzeyi	Düşük	2	,6

	Orta	281	86,5
	Yüksek	42	12,9
Aynı evde yaşadığınız aile bireylerinin sayısı	1-3 Kişi	29	8,9
	4-6 Kişi	242	74,5
	6 kişiden fazla	54	16,6
Ailede engelli birey olma durum	Evet	11	3,4
	Hayır	314	96,6
Çevrede engelli birey olma durumu	Evet	95	29,2
	Hayır	230	70,8

Tablo 2'de görüldüğü gibi katılımcıların yaşları 14 olanların oranı %1,2, 15 ve 16 olanların oranı %31,1, 17 olanların oranı %28,0 ve 18 olanların oranı %8,6; 10.sınıf olanların oranı %38,5, 11.sınıf orlanların oranı %30,2 ve 12.sınıf olanların oranı %32,4.; kız oranı %53,5 ve erkek oranı %46,5; babası ilkokul mezunu olanların oranı %3,7, ortaokul mezunu %11,4, lise mezunu olanların oranı %60,6ve üniversite mezunu olanlarınoranı %24,3; annesi ilkokul mezunu olanların oranı %4,0, ortaokul mezunu olalanların oranı %18,5, annesi lise mezunu olanların oranı %58,5 ve üniversite mezunu olanların oranı %19,1; ailesinin ekonomi düzeyi düşük olanların oranı %0,6, orta olanların oranı %86,5 ve yüksek olanların oranı %12,9; aynı evde 1-3 kişi yaşayanların oranı %8,9, aynı evde 4-6 kişi yaşayanların oranı %74,5 ve aynı evde 6 kişiden fazla yaşayanların oranı %16,6; ailesinde engelli birey olanların oranı %3,4 ve ailesinde engelli birey olmayanların oranı %96,6; çevresinde engelli bireyler olanların oranı %29,2 ve çevresinde engelli birey olmayanların oranı %70,8'dir.

Tablo 3: Katılımcıların Etkinlik Tercih Formuna Ait Aktivitelere Katılımlarına ve Hoşlanma Durumularına İlişkin Puan ve Ortalamaları

	1		2		3		4		Ortalama
	N	%	N	%	N	%	n	%	
Evime davet etmek isterim	1	,3	18	5,5	184	56,6	122	37,5	3,31
Sınıfta yan yana oturmak	2	,6	24	7,4	202	62,2	97	29,8	3,21
Birlikte oyun oynamak	5	1,5	28	8,6	155	47,7	137	42,2	3,30
Sınıfta birlikte çalışmak	5	1,5	31	9,5	150	46,2	139	42,8	3,30
Okuldan sonra birlikte vakit geçirmek	6	1,8	44	13,5	200	61,5	75	23,1	3,06
Okulda birlikte yemek yemek	5	1,5	45	13,8	180	55,4	95	29,2	3,12
Evde birlikte televizyon seyretmek	8	2,5	57	17,5	169	52,0	91	28,0	3,06
Teneffüslerde birlikte vakit geçirmek	4	1,2	33	10,2	198	60,9	90	27,7	3,15
Bizim evde buluşmak	6	1,8	55	16,9	179	55,1	85	26,2	3,06
Öğretmene birlikte yardım etmek	5	1,5	26	8,0	137	42,2	157	48,3	3,37
Birlikte bisiklete binmek	10	3,1	72	22,2	150	46,2	93	28,6	3,00
Sınıfta birlikte zaman geçirmek	2	,6	17	5,2	192	59,1	114	35,1	3,29
Birlikte pikniğe gitmek	9	2,8	58	17,8	138	42,5	120	36,9	3,14
Aynı takımda top oynamak	12	3,7	55	16,9	144	44,3	114	35,1	3,11
Birlikte tiyatroya gitmek	10	3,1	26	8,0	145	44,6	144	44,3	3,30

Tablo 3 te görüldüğü gibi, katılımcıların yarısından fazlasının “Evime davet etmek ” (%56.6) “Sınıfta yan yana oturmak”(%62) “Okuldan sonra birlikte vakit geçirmek” (%61.5) “Okulda birlikte yemek yemek”(%55.4) “Evde birlikte televizyon seyretmek”(%52.0), “Teneffüslerde birlikte vakit geçirmek” (%60,9) “Bizim evde buluşmak”(%55,1) “Sınıfta birlikte zaman geçirmek”(%59,1) aktivitelerinden hoşlanmakta oldukları görülmektedir.

Katılımcılardan yarıya yakın oran ise “Birlikte oyun oynamak” (%47.7) “Sınıfta birlikte çalışmak” (%46,2) “Öğretmene birlikte yardım etmek” (%48,3) “Birlikte bisiklete binmek (%46,2) “Birlikte pikniğe gitmek” (%42,5) “Aynı takımda top oynamak” (%44,3) “Birlikte tiyatroya gitmek” (%44,6) aktivitelerinden hoşlandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4: Katılımcıların Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum İfadelerine Katılım Durumularına İlişkin Puan ve Ortalamaları

	1		2		3		4		5		Ortalama
	N	%	N	%	n	%	n	%	n	%	
Engelli bireylerin eğitimi, maliyetlerinin çok olması nedeni ile önemli değildir.	178	54,8	56	17,2	28	8,6	23	7,1	40	12,3	2,05
Engelli bireylerin eğitiminin normal bireylerin eğitimi kadar öneme sahip olmadığını düşünüyorum.	144	44,3	59	18,2	25	7,7	50	15,4	47	14,5	2,38
Engellilerin eğitilmesine önem verilmemelidir.	207	63,7	28	8,6	10	3,1	20	6,2	60	18,5	2,07
Engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılaması için eğitime ihtiyaçları vardır.	4	1,2	5	1,5	40	12,3	106	32,6	170	52,3	4,33
Engelli bireylerin de eğitilme hakkı vardır.	4	1,2	1	0,3	7	2,2	36	11,1	277	85,2	4,79
Eğitimde her bireyin ayrı değerde olduğuna inanıyorum.	29	8,9	27	8,3	49	15,1	89	27,4	131	40,3	3,82
Engelli bireylerin eğitimi daha da yaygınlaştırılmalıdır.	3	0,9	3	0,9	23	7,1	92	28,3	204	62,8	4,51
Engelli bireyler eğitim gereksinimlerinin karşılanması için ilgili kurumlar yaygınlaştırılmalıdır.	3	0,9	5	1,5	19	5,8	98	30,2	200	61,5	4,50
Engelli bireyler için daha çok eğitim imkanının sağlanması gerektiğini düşünüyorum.	4	1,2	3	0,9	17	5,2	73	22,5	228	70,2	4,59
Engelli bireylerin eğitilmesi alanında personel yetiştirilmesini önemsiyorum.	9	2,8	8	2,5	53	16,3	112	34,5	143	44,0	4,14
Engelli bireylerin eğitilmesinin, onların toplumda	7	2,2	9	2,8	50	15,4	104	32,0	155	47,7	4,20

kabullenilmesini kolaylaştıracağını düşünüyorum.											
Toplumun gelişmesinde engelli bireylerin eğitilmesinin etkisi olmadığını düşünüyorum.	129	39,7	79	24,3	54	16,6	33	10,2	30	9,2	2,25
Engelliler için eğitim faaliyetlerinin anlamlı olmadığını düşünüyorum.	170	52,3	87	26,8	22	6,8	22	6,8	24	7,4	1,90
Engellilere verilen eğitimin hiçbir başarı sağlamayacağını inanıyorum.	209	64,3	62	19,1	20	6,2	17	5,2	17	5,2	1,68
Engellilerin eğitimi için gereken tüm kaynaklar ayrılmalıdır.	27	8,3	39	12,0	93	28,6	76	23,4	90	27,7	3,50
Toplumun gelişmesi engelli bireylerin eğitilmesi ile doğru orantılıdır.	18	5,5	22	6,8	93	28,6	99	30,5	93	28,6	3,70
Engelli bireylerin eğitimi masrafla bir iş olduğu için ikinci plana atılmalıdır.	173	53,2	77	23,7	35	10,8	18	5,5	22	6,8	1,89
Engellilerin eğitilmesine yönelik özel eğitimin gerekliliğine inanırım.	9	2,8	12	3,7	56	17,2	99	30,5	149	45,8	4,13
Engelli bireylerin eğitilmesi ile ilgili projelerde sorumluluk alabilirim.	7	2,2	19	5,8	55	16,9	97	29,8	147	45,2	4,10
Engelli bireyler için düzenlenen eğitim faaliyetlerine gönüllü katılırım.	15	4,6	12	3,7	40	12,3	85	26,2	173	53,2	4,20

Tablo 4 te görüldüğü gibi, katılımcıların büyük çoğunluğunun "Engelli bireylerin de eğitilme hakkı vardır" (%85,2) ve "Engelli bireyler için daha çok eğitim imkanının sağlanması gerektiğini düşünüyorum (%70,2) ifadelerine kesinlikle katılmakta oldukları görülmektedir.

Katılımcıların yarısından fazlasının kesinlikle katılıyorum diye belirttiği ifadeler ise; "Engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılaması için eğitime ihtiyaçları vardır"(%52,3) "Engelli bireylerin eğitimi daha da yaygınlaştırılmalıdır" (%62,8) "Engelli bireyler eğitim gereksinimlerinin karşılanması için ilgili kurumlar yaygınlaştırılmalıdır" (%61,5) "Engelli bireyler için düzenlenen eğitim faaliyetlerine gönüllü katılırım" (%53,2) cümleleridir.

Yarıya yakın oranlarda katılımcılar "Eğitimde her bireyin ayrı değerde olduğuna inanıyorum" (%40,3) "Engelli bireylerin eğitilmesi alanında personel yetiştirilmesini önemsiyorum"(%44,0) "Engelli bireylerin eğitilmesinin, onların toplumda kabullenilmesini kolaylaştıracağını düşünüyorum"(%47,7) "Engelli bireylerin eğitilmesi ile ilgili projelerde sorumluluk alabilirim"(%45,2)ifadelerine kesinlikle katıldıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılardan yarısının ve yarıya yakınının farklı oranlarda olmak üzere, kesinlikle katılmadıkları ifadeler şunlardır: "Engelli bireylerin eğitimi, maliyetlerinin çok olması nedeni ile önemli değildir (%54,8) "Engelli bireylerin eğitiminin normal bireylerin eğitimi kadar öneme sahip olmadığını düşünüyorum" (%44,3) "Engellilerin eğitilmesine önem verilmemelidir"(%63,7) "Engelliler için eğitim faaliyetlerinin anlamlı olmadığını düşünüyorum" (%52,3) "Engellilere verilen eğitimin hiçbir başarı sağlamayacağını inanıyorum" (%64,3) "Engelli bireylerin eğitimi masrafla bir iş olduğu için ikinci plana atılmalıdır"(%53,2).

Katılımcıların "Toplumun gelişmesinde engelli bireylerin eğitilmesinin etkisi olmadığını düşünüyorum" (%39,6) ifadesine düşük bir oranda kesinlikle katılmadığı, "Toplumun gelişmesi engelli bireylerin eğitilmesi ile doğru orantılıdır" (%30,5) ifadesine düşük oranda katılmakta oldukları görülmektedir. En düşük oran ise, kararsız kaldıkları "Engellilerin eğitimi için gereken tüm kaynaklar ayrılmalıdır" (%28,6) ifadesidir.

Tablo 5: Katılımcıların Etkinlik Tercih Formu, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve Alt Boyutlarına İlişkin Puan ve Ortalamaları

	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Ss	Çarpıklık	Basıklık
Etkinlik Tercih Formu	325	1,87	4,00	3,19	0,45	-,252	-,208
Eğitim Hakkı	325	2,33	5,00	4,07	0,62	-,456	-,612
Eğitimin Yaygınlaştırılması	325	2,25	5,00	4,44	0,55	-1,129	1,176
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	325	1,00	5,00	4,09	0,82	-1,080	,727
Özel Eğitim Alanına Yatırım	325	1,75	5,00	3,86	0,64	-,486	,195
Gönüllü Katılım	325	1,00	5,00	4,15	0,96	-1,069	,528
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	325	2,65	5,00	4,12	0,45	-,602	,009

Tablo 5'te görüldüğü gibi katılımcıların; Etkinlik Tercih Formu puanları ortalaması 3,19±0,45 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, Eğitim Hakkı puanları ortalaması 4,07±0,62; Eğitimin Yaygınlaştırılması puanları ortalaması 4,44±0,55; Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç puanları ortalaması 4,09±0,82; Özel Eğitim Alanına Yatırım puanları ortalaması 3,86±0,64; Gönüllü Katılım puanları ortalaması 4,15±0,96; Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum puanları ortalaması 4,12±0,45 olarak tespit edilmiştir.

Etkinlik Tercih Formu, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumu ve alt boyut puanlarından elde edilen çarpıklık ve basıklık değerleri +3 ile -3 arasında olduğundan analizlerimizde parametrik olan test teknikleri kullanılmıştır.

Tablo 6: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Arasındaki İlişkinin İncelenme Sonuçları

		Etkinlik Tercih Formu	Eğitim Hakkı	Eğitimin Yaygınlaştırılması	Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	Özel Eğitim Alanına Yatırım	Gönüllü Katılım	Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum
Etkinlik Tercih Formu	R	1	,231**	,236**	,192**	,172**	,295**	,335**
	P		,000	,000	,001	,002	,000	,000
Eğitim Hakkı	R		1	,261**	,432**	,237**	,214**	,747**
	P			,000	,000	,000	,000	,000
Eğitimin Yaygınlaştırılması	R			1	,288**	,327**	,305**	,614**
	P				,000	,000	,000	,000
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	R				1	,240**	,145**	,712**
	P					,000	,009	,000
Özel Eğitim Alanına Yatırım	R					1	,289**	,612**
	P						,000	,000
Gönüllü Katılım	R						1	,511**
	P							,000
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	R							1
	P							

***p<0,05; **p<0,01**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi amacıyla yapılan pearson korelasyon testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 6'da görüldüğü gibi; Etkinlik Tercih Formu ile Eğitim Hakkı arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,231); Eğitimin Yaygınlaştırılması arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,236); Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,192); Özel Eğitim Alanına Yatırım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,172); Gönüllü Katılım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,295); Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum arasında pozitif yönlü orta bir ilişki (r=,335) bulunmaktadır.

Eğitim Hakkı ile Eğitimin Yaygınlaştırılması arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,261); Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç arasında pozitif yönlü orta bir ilişki (r=,432); Özel Eğitim Alanına Yatırım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,237); Gönüllü Katılım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,214); Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki (r=,747) bulunmaktadır.

Eğitimin Yaygınlaştırılması ile Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,288); Özel Eğitim Alanına Yatırım arasında pozitif yönlü orta bir ilişki (r=,327); Gönüllü Katılım arasında pozitif yönlü orta bir ilişki (r=,305); Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki (r=,614) bulunmaktadır.

Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç ile Özel Eğitim Alanına Yatırım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,240); Gönüllü Katılım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,145); Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki (r=,712) bulunmaktadır.

Özel Eğitim Alanına Yatırım ile Gönüllü Katılım arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki (r=,289); Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki (r=,612) bulunmaktadır.

Gönüllü Katılım ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum arasında pozitif yönlü orta bir ilişki (r=,511) bulunmaktadır.

Tablo 7: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Yaş Açısından İncelenme Sonuçları

Yaş		n	Ortalama	ss	F	P
Etkinlik Tercih Formu	14-15	105	3,28	0,44	3,488	,016*
	16	101	3,09	0,42		
	17	91	3,17	0,45		
	18	28	3,24	0,48		
Eğitim Hakkı	14-15	105	4,05	0,69	0,171	,916
	16	101	4,11	0,57		
	17	91	4,07	0,59		
	18	28	4,07	0,63		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	14-15	105	4,42	0,59	0,351	,789
	16	101	4,41	0,58		
	17	91	4,49	0,48		
	18	28	4,42	0,49		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	14-15	105	4,08	0,80	0,320	,811
	16	101	4,12	0,78		
	17	91	4,12	0,89		
	18	28	3,96	0,80		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	14-15	105	3,84	0,59	0,596	,618
	16	101	3,85	0,72		
	17	91	3,93	0,56		
	18	28	3,77	0,74		
Gönüllü Katılım	14-15	105	4,17	0,89	1,950	,121
	16	101	3,98	1,05		
	17	91	4,24	0,93		
	18	28	4,39	0,82		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	14-15	105	4,10	0,44	0,290	,833
	16	101	4,11	0,47		
	17	91	4,15	0,43		
	18	28	4,09	0,50		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Yaş Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan ANOVA testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 7'de görüldüğü gibi farklı yaş grupları arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). 14-15 yaşında olanların puan ortalaması X=3,28; 16 yaşında olanların ortalaması X=3,09; 17 yaşında olanların ortalaması X=3,17; 18 yaşında olanların ortalaması X=3,24 olarak tespit edilmiştir. Buna göre 14-15 yaşında olanlarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutum en fazla iken 16 yaşında olanlarda en düşüktür.

Farklı yaş grupları arasında Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 8: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Sınıf Açısından İncelenme Sonuçları

Sınıf		n	Ortalama	ss	F	P
Etkinlik Tercih Formu	10	125	3,24	0,46	3,121	,045*
	11	98	3,10	0,43		
	12	102	3,20	0,44		
Eğitim Hakkı	10	125	4,03	0,67	0,517	,597
	11	98	4,12	0,58		
	12	102	4,08	0,59		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	10	125	4,39	0,63	0,769	,464
	11	98	4,47	0,49		
	12	102	4,46	0,49		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	10	125	4,06	0,79	1,183	,308
	11	98	4,03	0,92		
	12	102	4,19	0,75		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	10	125	3,83	0,67	0,267	,766
	11	98	3,89	0,61		

	12	102	3,87	0,63		
	10	125	4,13	0,92		
Gönüllü Katılım	11	98	4,10	1,05	0,385	,680
	12	102	4,22	0,90		
	10	125	4,08	0,46		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	11	98	4,12	0,46	0,706	,494
	12	102	4,15	0,43		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Sınıf Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan ANOVA testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 8'de görüldüğü gibi sınıfı farklı olan gruplar arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). 10.sınıf olanların puan ortalaması X=3,24; 11.sınıf olanların ortalaması X=3,10; 12.sınıf olanların ortalaması X=3,20 olarak tespit edilmiştir. Buna göre 10.sınıf olanlarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutum en fazla iken 11.sınıf olanlarda en düşüktür.

Sınıfı farklı olan gruplar arasında Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 9: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Cinsiyet Açısından İncelenme Sonuçları

Cinsiyetiniz		n	Ortalama	Ss	t	P
Etkinlik Tercih Formu	Kız	174	3,22	0,44	1,681	,094
	Erkek	151	3,14	0,45		
Eğitim Hakkı	Kız	174	4,23	0,55	4,978	,000*
	Erkek	151	3,90	0,64		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	Kız	174	4,53	0,44	3,246	,001*
	Erkek	151	4,33	0,63		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	Kız	174	4,19	0,78	2,298	,022*
	Erkek	151	3,98	0,85		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	Kız	174	3,86	0,66	0,019	,985
	Erkek	151	3,86	0,62		
Gönüllü Katılım	Kız	174	4,37	0,78	4,627	,000*
	Erkek	151	3,89	1,07		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	Kız	174	4,22	0,39	4,698	,000*
	Erkek	151	3,99	0,48		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Cinsiyet Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan t testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 9'da görüldüğü gibi kızlar ile erkekler arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Kız ile erkekler arasında Eğitim Hakkı açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kızların puan ortalaması X= 4,23; iken erkeklerin ortalaması X=3,90 olarak tespit edilmiştir. Buna göre kızlarda Eğitim Hakkı tutumu daha fazladır.

Kız ile erkekler arasında Eğitimin Yaygınlaştırılması açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kızların puan ortalaması X=4,53; iken erkeklerin ortalaması X=4,33 olarak tespit edilmiştir. Buna göre kızlarda Eğitimin Yaygınlaştırılması tutumu daha fazladır.

Kız ile erkekler arasında Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kızların puan ortalaması X=4,19; iken erkeklerin ortalaması X=3,98 olarak tespit edilmiştir. Buna göre kızlarda Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç daha fazladır.

Kız ile erkekler arasında Gönüllü Katılım açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kızların puan ortalaması X=4,37; iken erkeklerin ortalaması X=3,89 olarak tespit edilmiştir. Buna göre kızlarda Gönüllü Katılım daha fazladır.

Kız ile erkekler arasında Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kızların puan ortalaması X=4,22; iken erkeklerin ortalaması X=3,99 olarak tespit edilmiştir. Buna göre kızlarda Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum daha fazladır.

Tablo 10: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Babanın Eğitim Durumu Açısından İncelenme Sonuçları

Babanızın Eğitim Durumu		n	Ortalama	ss	F	P
Etkinlik Tercih Formu	İlkokul	12	3,35	0,41	2,395	,068
	Ortaokul	37	3,08	0,57		
	Lise	197	3,16	0,42		
	Üniversite	79	3,27	0,44		
Eğitim Hakkı	İlkokul	12	4,17	0,48	2,132	,096
	Ortaokul	37	3,85	0,63		
	Lise	197	4,08	0,61		
	Üniversite	79	4,14	0,64		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	İlkokul	12	4,40	0,31	1,164	,324
	Ortaokul	37	4,28	0,67		
	Lise	197	4,45	0,55		
	Üniversite	79	4,47	0,49		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	İlkokul	12	3,77	0,98	2,383	,069
	Ortaokul	37	3,93	1,01		
	Lise	197	4,07	0,81		
	Üniversite	79	4,27	0,68		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	İlkokul	12	4,06	0,37	0,854	,465
	Ortaokul	37	3,74	0,73		
	Lise	197	3,86	0,65		
	Üniversite	79	3,89	0,61		
Gönüllü Katılım	İlkokul	12	4,33	0,72	0,274	,844
	Ortaokul	37	4,23	1,06		
	Lise	197	4,13	0,96		
	Üniversite	79	4,12	0,94		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	İlkokul	12	4,13	0,33	1,884	,132
	Ortaokul	37	3,97	0,46		
	Lise	197	4,12	0,46		
	Üniversite	79	4,18	0,43		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Babanın Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan ANOVA testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 10'da görüldüğü gibi babasının eğitim düzeyi farklı olan gruplar arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p>0,05).

Babasının eğitim düzeyi farklı olan gruplar arasında Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p>0,05).

Tablo 11: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Annenin Eğitim Durumu Açısından İncelenme Sonuçları

Annenizin Eğitim Durumu		n	Ortalama	ss	F	P
Etkinlik Tercih Formu	İlkokul	13	3,36	0,47	1,387	,247
	Ortaokul	60	3,25	0,46		
	Lise	190	3,16	0,42		
	Üniversite	62	3,16	0,49		
Eğitim Hakkı	İlkokul	13	3,92	0,70	1,178	,318
	Ortaokul	60	4,15	0,58		
	Lise	190	4,09	0,63		
	Üniversite	62	3,97	0,58		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	İlkokul	13	4,48	0,41	0,263	,852
	Ortaokul	60	4,44	0,58		
	Lise	190	4,42	0,55		
	Üniversite	62	4,48	0,53		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	İlkokul	13	3,67	1,14	2,170	,091
	Ortaokul	60	4,12	0,91		
	Lise	190	4,06	0,81		
	Üniversite	62	4,26	0,62		

Özel Eğitim Alanına Yatırım	İlkokul	13	4,10	0,50	3,232	,023*
	Ortaokul	60	3,69	0,74		
	Lise	190	3,85	0,64		
	Üniversite	62	4,01	0,53		
Gönüllü Katılım	İlkokul	13	4,50	0,65	1,882	,132
	Ortaokul	60	4,23	0,95		
	Lise	190	4,17	0,96		
	Üniversite	62	3,93	0,98		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	İlkokul	13	4,08	0,48	0,080	,971
	Ortaokul	60	4,12	0,49		
	Lise	190	4,11	0,45		
	Üniversite	62	4,14	0,41		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Yaş Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan ANOVA testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 11'de görüldüğü gibi annesinin eğitim düzeyi farklı olan gruplar arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Annesinin eğitim düzeyi farklı olan gruplar arasında Özel Eğitim Alanına Yatırım açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Annesi ilkokul mezunu olanların puan ortalaması X=4,10; ortaokul mezunu olanların ortalaması X=3,69; lise mezun olanların ortalaması X=3,85; üniversite mezunu olanların ortalaması X=4,01olarak tespit edilmiştir. Buna göre annesi ilkokul mezunu olanlarda Özel Eğitim Alanına Yatırım tutumu en fazla iken ortaokul mezunu olanlarda en düşüktür.

Tablo 12: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Ailenin Ekonomik Düzeyi Açısından İncelenme Sonuçları

Size göre ailenizin ekonomik düzeyi nasıl?		n	Ortalama	Ss	T	P
Etkinlik Tercih Formu	Düşük/Orta	283	3,19	0,45	,612	,541
	Yüksek	42	3,15	0,43		
Eğitim Hakkı	Düşük/Orta	283	4,07	0,61	-,285	,776
	Yüksek	42	4,10	0,68		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	Düşük/Orta	283	4,43	0,55	-,952	,342
	Yüksek	42	4,51	0,55		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	Düşük/Orta	283	4,11	0,81	,992	,322
	Yüksek	42	3,98	0,87		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	Düşük/Orta	283	3,86	0,65	,160	,873
	Yüksek	42	3,85	0,59		
Gönüllü Katılım	Düşük/Orta	283	4,15	0,93	,219	,827
	Yüksek	42	4,12	1,13		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	Düşük/Orta	283	4,12	0,44	,104	,917
	Yüksek	42	4,11	0,49		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Ailenin Ekonomik Düzeyi Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan t testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 12'de görüldüğü gibi ailesinin ekonomik düzeyi farklı olan gruplar arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Yine tablo 12'de görüldüğü gibi ailesinin ekonomik düzeyi farklı olan gruplar arasında Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 13: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Aynı Evde Yaşadığı Aile Bireyleri Sayısı Açısından İncelenme Sonuçları

Aynı evde yaşadığınız aile bireylerinin sayısı nedir?		n	Ortalama	Ss	F	P
Etkinlik Tercih Formu	1-3 Kişi	29	3,15	0,37	,224	,799
	4-6 Kişi	242	3,18	0,46		
	6 kişiden fazla	54	3,22	0,43		
Eğitim Hakkı	1-3 Kişi	29	4,03	0,76	,716	,490
	4-6 Kişi	242	4,06	0,60		
	6 kişiden fazla	54	4,16	0,60		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	1-3 Kişi	29	4,34	0,50	1,339	,264
	4-6 Kişi	242	4,47	0,54		
	6 kişiden fazla	54	4,36	0,58		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	1-3 Kişi	29	3,98	0,90	,609	,545
	4-6 Kişi	242	4,12	0,80		
	6 kişiden fazla	54	4,02	0,85		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	1-3 Kişi	29	3,94	0,55	,260	,771
	4-6 Kişi	242	3,85	0,66		
	6 kişiden fazla	54	3,87	0,61		
Gönüllü Katılım	1-3 Kişi	29	4,09	1,06	,695	,500
	4-6 Kişi	242	4,13	0,97		
	6 kişiden fazla	54	4,29	0,80		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	1-3 Kişi	29	4,07	0,53	,164	,849
	4-6 Kişi	242	4,12	0,44		
	6 kişiden fazla	54	4,13	0,45		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Aynı Evde Yaşadığı Aile Bireyleri Sayısı Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan ANOVA testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 13'te görüldüğü gibi aynı evde yaşadığı ailesindeki birey sayısı farklı olan gruplar arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p>0,05).

Yine tablo 13'te görüldüğü gibi aynı evde yaşadığı ailesindeki birey sayısı farklı olan gruplar arasında Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum ve alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p>0,05).

Tablo 14: Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Çevresinde Engelli Birey Olma Durumu Açısından İncelenme Sonuçları

Çevrenizde engelli birey var mı?		n	Ortalama	ss	t	P
Etkinlik Tercih Formu	Evet	95	3,25	0,44	1,785	,075
	Hayır	230	3,16	0,45		
Eğitim Hakkı	Evet	95	4,11	0,59	0,655	,513
	Hayır	230	4,06	0,63		
Eğitimin Yaygınlaştırılması	Evet	95	4,47	0,46	0,723	,470
	Hayır	230	4,42	0,58		
Eğitim Sonuçlarına İlişkin İnanç	Evet	95	4,13	0,81	0,507	,612
	Hayır	230	4,08	0,82		
Özel Eğitim Alanına Yatırım	Evet	95	3,89	0,60	0,533	,594
	Hayır	230	3,85	0,66		
Gönüllü Katılım	Evet	95	4,34	0,87	2,291	,023*
	Hayır	230	4,07	0,98		
Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum	Evet	95	4,16	0,38	1,269	,205
	Hayır	230	4,09	0,47		

***p<0,05**

Etkinlik Tercih Formu ile Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumun Çevresinde Engelli Birey Olma Durumu Açısından İncelenmesi amacıyla yapılan t testinden elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

Tablo 14’te görüldüğü gibi çevresinde engelli bireyler olma durumu farklı olan gruplar arasında Etkinlik Tercih Formu açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Yine tablo 14’de görüldüğü gibi çevresinde engelli bireyler olma durumu farklı olan gruplar arasında Gönüllü Katılım açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Engelli bireyler bulunanların puan ortalaması 4,34 iken bulunmayanların ortalaması 4,07’dir. Buna göre çevresinde engelli bireyler bulunanlarda Gönüllü Katılım daha fazladır.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, alraştırma bulguları doğrultusunda, lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi için, "Etkinlik Tercih Forum'', ve "Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum Ölçeği'nden'' elde edilen sonuçlar değerlendirilerek yorumlanmıştır.

5.1. Tartışma

Araştırmada, lise öğrencilerin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırşmasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi amacıyla kullanılan ETF ve EBEİT ölçeklerinden elde edilen sonuçlara göre genel olarak öğrencilerin olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Yıldız (2015), tarafından yapılan 'Lise öğrencilerinin akran öğretimi alarak, zihinsel engelli öğrencilere yaptıkları etkinliklerin, engelli bireylerin eğitilmesine ilişkin tutumlarına ve zihinsel engelli öğrencilerin yaşam kalitelerine etkisinin incelenmesi' adlı bu araştırmayla paralelik gösterdiği görülmektedir,

Ayrıca, ETF ölçeğinde sınıfta yan yana oturmak maddesine öğrencilerin olumlu tutumu oranları en fazla iken, birlikte pikniğe gitmek maddesinde olumlu tutum oranları daha düşüktür. Kapalı bir alanda sınıfta yan yana oturmak daha kontrollü kolay bir durum olma olasılığından dolayı olumlu tutumun oranının daha yüksek fazla olduğu, ancak açık alanda engelli bir bireyin sorumluluğu almanın daha zorlaştırıcı bir durum olabileceği birlikte piknik yapmak maddesinin olumlu tutum oranının daha az olma sebebi olarak düşünülmektedir.

Engelli bireylerin eğitime hakkı vardır maddesine ise öğrencilerin çoğunluğu kesinlikle katılmakta, yani olumlu tutum oranı en fazla iken, engellilerin eğitimi için gereken tüm kaynaklar ayrılmalıdır maddesinde öğrencilerin karasız kaldıkları, cevap

oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Çetintaş (2017), lise öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının okul sosyal hizmet olanağının incelendiği çalışmada, engellilere yönelik tutum konusunda karasız kalan öğrencilerin oranının az olmadığını belirlemiştir. Bu sonuç elde edinilen bulgularla paralelik göstermektedir. Öğrencilerin engellilerin eğitimi için gereken tüm kaynaklar ayrılmalıdır maddesinde kararsız kalma nedenleri bu kaynakların neler olabileceğini konusunda net bir fikire sahip olmama durumu olarak düşünülmektedir. Ayrıca engellilerin eğitimi ve kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarının da kararsız kalma durumunu ortaya çıkarabileceği düşünülmektedir. Ozel ve diğerlerinin (2010), engelli bireylere yönelik tutumların ele alındığı çalışmalardan bazılarına baktığımızda, kaynaştırma eğitimi alan öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ve engelli bireylere yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin yaşları ve sınıf düzeyleri arasında, engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Bu sonuç Yıldız'ın (2015) yaptığı, lise öğrencilerinin akran öğretimi alarak, zihinsel engelli öğrencilere yaptıkları etkinliklerin, engelli bireylerin eğitilmesine ilişkin tutumlarına ve zihinsel engelli öğrencilerin yaşam kalitelerine etkisinin incelendiği çalişmada elde edilen bulgularla paralelik göstermektedir, buna göre sınıf değişkeni açısından tutumların anlamlı bir farklılık görülmediği belirlenmiştir. Ayrıca, Gümüş'ün (2015) yaptığı çalışmada elde edilen bulgularla da paralelik gösterdiği görülmektedir, buna göre sınıf düzeyinin normal gelişen öğrencilerin özel gereksinimi öğrencilere yönelik tutumlarıda farklılaşmaya yol açmadığı belirtilmiştir.Yapılan çalışma sonucunda anlamli bir farklılık çıkmaması durumu bunun sınıf düzeylerinin arasında büyük yaş farklılıkların olmamasından dolayı kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Ünal (2010) yaptığı çalışmada öğrencilere uyguladığı ‘‘ETF’’ ölçeğinde elde edilen bulgularda kız öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından kadınların engelli bireylerin eğitilmesine ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarının, erkeklere göre daha olumlu olduğu sonucu

literatürde buna benzer pek çok çalışma ile paralelik göstermektedir (Hergenrather, K. ve diğerleri 2007; Griffin, M. M. ve diğerleri 2012). Ayrıca, Gümüş (2015) tarafından yapılan ilkokul ve ortaokul çağında kaynaştırma eğitimi gören öğrencilere karşı normal gelişim gösteren öğrencilerin tutumlarının incelencelendiği çalışmadaki bulgularla paralelik gösterdiği görülmektedir. Uçar (2008), farklı gelişenleri kabul edici tutum geliştirme programının, normal gelişen öğrenci tutumlarının değişimine etkisinin incelendiği bir araştırmada, cinsiyete göre bir farklılık bulunmuştur ve buna göre hem deney hem kontrol gurubundaki kızların erkeklere göre otistik bireylere yönelik tutumlarının daha kabul edici olduğu ortaya konmuştur. Kadınların engelli bireylere yönelik olumlu tutumlarının erkeklere nazaran daha fazla olmasının, kadınların normal yaşamlarındaki tutum ve davranışlarının daha ılımlı olma durumlarıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının baba eğitim düzeyi açısından incelendiğinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların Gümüş (2015) tarafından yapılan çalışmadaki bulgularla paralelik göstermediği görülmektedir, babanın eğitim düzeyinin ilkokul ve yüksekokul mezunu olan öğrencilerin tutumları, okula gitmemiş, ortaokul ve lise mezunu babaları olan öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu durum araştırmamızda elde edilen bulgularla paralelik göstermemektedir.

Anne eğitim düzeyi açısından incelendiğinde, lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Buduk, (2014), ortaokul öğrencilerinin engellilere yönelik tutumları incelediği çalışmasında araştırmaya katılan ortaokul 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler ele alınarak incelenmiş, anne eğitim durumu değişkenlerine göre engellilere yönelik tutumları arasında fark olmadığını tespit etmiştir. Bu sonuç bizim bulgularımızla paralelik göstermektedir. Ancak özel eğitim alanına yatırım maddesine bakıldığında annesi ilkokul mezunu

olanların olumlu tutum daha fazla iken ortaokul mezunu daha düşük olduğu görülmektedir. Genel olarak beklenen, eğitim düzeyinin yükseldikçe olumlu tutumlarında artması iken, yapılan araştırmada eğitim düzeyinin artması ile tutumların olumluluk düzeyinin artırmadığı, tam tersi ilkoul mezunu annelerin tutumları ortaokul mezunu annelerin tutumlarına göre daha olumlu olduğu belirlenmektedir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının aile ekonomik düzeyi, aile birey sayısı ve ailede engelli birey olma açısından anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Bu sonuç, Gümüş'ün (2015) yaptığı çalışmada elde edilen bulgularla paralelik göstermektedir. Ayrıca bu çalışmada bir başka dikkat çeken sonuç, ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin bir başka düzeyde yoksunluk yaşayan öğrencilere karşı olumsuz tutum sergilediklerinin görülmesidir. Çevresinde engelli birey olma durumunda anlamlı bir farklılık bulunmamasına rağmen Gönülü katılım maddesine daha fazla olumlu tutum olduğu görülmektedir. Gümüş (2015) tarafından yapılan ilkokul ve ortaokul çağında kaynaştırma eğitimi gören öğrencilere karşı normal gelişim gösteren öğrencilerin tutumlarının incelendiği çalışmada çevresinde engelli birey bulunan öğrencilerin, çevresinde engelli birey bulunmayan öğrencilere göre tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Buduk ta (2014) yaptığı çalışmada, engelli bireylere yönelik tutumların ailede ve çevrede engelli bireyin bulunması ve çevrede engelli bireyin bulunmaması arasında fark bulunduğunu tespit etmiştir. Ailesinde engelli birey olan öğrencilerin daha yüksek oranda olumlu tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

Sonuç olarak, lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına ilişkin tutumlarının genel olarak olumlu olduğu görülmektedir. Košćak'ın (2017), yaptığı çalışmada elde edilen bulgularla paralelik göstermektedir, engelli çocuklara yönelik tutumların incelendiği araştırmada tutumların çoğunlukla olumlu olduğu görülmektedir.

5.2. Sonuç

Bu araştırma, lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılması ile ilgi tutumlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Elde edinilen bulgular doğrultusunda aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların genel bilgilerine baktığımızda, lise öğrencilerinin çoğunluğunun 15 ile 16 yaş arasında olduğu, 10. sınıf öğrencilerinden oluştuğu, kadın oranının, anne ve babası lise mezunu oranlarının, aile ekonomi düzeyi orta olanların, aileslnde 4-6 kişi oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Çevresinde engelli birey ve ailede engelli birey oranlarının daha düşük olduğu görülmüştür.

Etkinlik Tercih Formuna (ETF) ait aktivitelere katılımdan hoşlanma durumu ve ortalamasına baktığımızda, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin çoğunluğunun engelli bireylerle etkinliklere katılmaktan hoşlandıkları görülmektedir. Buna göre sınıfta yan yana oturmak maddesine öğrencilerin olumlu tutumu oranları en fazla iken birlikte pikniğe gitmek maddesine verilen olumlu tutum oranlarıda daha düşüktür.

Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutum (EBEİT) ifadelerine katılım durumu ve ortalamasına baktığımızda, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin çoğunluğunun engelli bireylerin eğitilmesine yönelik olumlu tutumlarını ifade eden ‘‘kesinlikle katılırım’’ olarak cevap verdikleri görülmektedir. Sonuçlara göre engelli bireylerin eğitilme hakkı vardır maddesine öğrencilerin olumlu tutum oranı en fazla iken engellilerin eğitimi için gereken tüm kaynaklar ayrılmalıdır maddesine öğrencilerin karasız kaldıkları ve verdikleri cevapların oranları daha düşüktür.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin engelli bireylerin eğitimine ve kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelendiğinde, sonuçlar şu şekildedir:

Yaş değişkeni açısından incelendiğinde, ETF'na göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır, buna göre 14-15 yaşında olanlarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutum en fazla iken 16 yaşında olanlarda en düşüktür. EBEİT ölçeğine göre ise, alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. 17 yaşında olanlarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutum en fazla iken 18 yaşında olanlarda en düşüktür.

Sınıf değişkeni açısından incelendiğinde, ETF'na göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır, buna göre 10.sınıf olanlarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutum en fazla iken 11.sınıf olanlarda en düşüktür. EBEİT ölçeğine göre ise alt boyut puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır, buna göre 12.sınıf olanlarda özel gereksinimli öğrencilere yönelik olumlu tutum en fazla iken 10.sınıf olanlarda en düşüktür.

Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, ETF' nda ki alt boyutlarına göre kadın ve erkek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Kadınlarda eğitim hakkı tutumu, eğitimin yaygınlaştırılması tutumu, eğitim sonuçlarına ilişkin inanç ve gönüllü katılım daha fazladır. EBEİT ölçeğine göre cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır, Kadınların engelli bireylerin eğitilmesine ilişkin olumlu tutumun biraz daha yüksek oranda olduğu görülmüştür.

Baba ve anne eğitim düzeyi değişkeni açısından incelendiğinde, ETF ve EBEİT ölçeklerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak anne eğitim düzeyi EBEİT ölçeğinde Özel Eğitim Alanına Yatırım açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır, annesi ilkokul mezunu olanlarda özel eğitim alanına yatırım olumlu tutum oranı en fazla iken, ortaokul mezunu olanlarda en düşüktür.

Aile ekonomik düzeyi, birey sayısı, çevresinde engelli birey olma durumu açısından incelendiğinde, ETF ve EBEİT ölçeklerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak çevresinde engelli bireyler olma durumu farklı olan

gruplar arasında gönüllü katılım açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır, buna göre çevresinde engelli bireyler bulunanlarda gönüllü katılım daha fazladır.

Ailede engelli bireyler bulunma, durumunda frekans düşüklüğü nedeniyle analiz yapılamamıştır.

5. 3. Öneriler

Araştımanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler bulunmaktadır.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Araştırma süreci boyunca karşılaşılan sorunlar ve aksaklıklar doğrultusunda aşağıda belirtilen öneriler hususunda çalışmaların yapılmasının başarı düzeyini arttıracağı düşünülmektedir.

- Araştırmanın yapıldığı okullarda, lise öğrencilerinin çoğunluğunun kaynaştırma eğitimi konusunda bilinçsiz olduğu gözlemlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin ne olduğunu öğrencilere anlatan seminerler yapılmasının, engelli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılması yönelik olumlu tutumlarının daha da arttıracağını düşünülmektedir.
- Araştırmanın yapıldığı okullarda, hiçbir kaynaştırma öğrencisinin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bilim ve Teknoloji Bakanlığı tarafından verilecek hizmet içi eğitimleri ile, eğitimcilerin engeli bireylerin eğitimi ve kaynaştırılmasına yönelik daha fazla bilgilendirilmesinin bu alanda başarıyı arttıracağı düşünülmektedir.

5.3.2 İleri araştırmalara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma Prizren İli ile sınırlıydı, ileri araştırmalarda Kosova genelinde Türkçe eğitim gören lise öğrencilerini dahil ederek engelli bireylere yönelik tutumların daha derinlemesine bir araştırma yapılabilir.
- Araştırmada sadece lise öğrencileriyle çalışılmıştır, ancak bu öğrencilerin anne ve baba tutumlarının dahil edilmesi, engelli bireylere yönelik tutumları daha iyi ortaya koymayı sağlayacaktır.
- Araştırmada sadece Türkçe eğitim gören lise öğrencileriyle çalışılmıştır, bir diğer çalışmada Türkçe ve Arnavutça eğitim gören lise öğrencilerinin tutumlarını inceleyerek karşılaştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akbaş, H. B., & Atabeyoğlu, Ö. (2015). Sırrı Paşa (Fidangör) *Yaya Bölgesinin Engelli Kullanımı Açısından Ulaşılabilirliğinin Değerlendirilmesi.* Artium, 3(2).

Ardinç, A. (2012). Tutumlarla İlgili Temel Kvramlar ve Kuramlar. Diken, H., I. (ed.), *Engellilere yönelik tutumlar* (1. Baskı), içinde (s. 1-21). Ankara: Matsa Basımevi.

Ardınç, A. (2016). Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlar. Aksoy, V. (ed.), *Özel Eğitim* (1. Baskı), içinde (s. 238-266). Ankara: Pegem Akademi.

Batu, S. (2014). Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. Diken, H., İ., (ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim,* içinde (s. 89-107). Ankara: Pegem Akademi.

Baykoç, N. (2017). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (4. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

Bekci, B. (2012). *Fiziksel Engelli Kullanıcılar İçin En uygun ulaşım Akslarının Erişebilirlik Açısından İrdelenmesi: Bartın Kenti Örneği*. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 14(21), 26-36.

Bulduk, R., O. (2014). *Ortaokul 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray: Aksaray Üniversitesi. Sosyal Bilimler Entitüsü.

Cavkaytar, A. (2014). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. Diken. H., İ., (ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, içinde (s. 1-28). Ankara: Pegem Akademi.

Ceyhan, E. (2004). Engelli Çocukların Aile Eğitimi. Türküm. Ayşe Sibel Türküm (Ed.), *Anne Baba Eğitimi* içinde (s. 147-166). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çetintaş, E. (2017). *Lise Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Okul Sosyal Hizmet Odağında İncelenmesi Erzincan İli Örneği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimler Enstitüsü.

Çiftçi, İ. (1997). *Normal çocukları bilgilendirmenin zihinsel engelli yaşıtlarına yönelik tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisan tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Diken, H., Ardıç, V, Sönmez M, Gül, S.O., (2012). *Engellilere Yönelik Tutumlar*. Vize Yayıncılık. Ankara.

Diken, H., I. (2012). *Engellilere yönelik tutumlar*. Ankara: Matsa Basımevi.

Eliçin, Ö. (2012). Ailelere Haklarını Hatırlatalım. Cavkaytar. A. (ed.), *Özel Eğitimde Uygulamalı Aile Eğitimi*. içinde (s. 29-46). Ankara: Vize Yayıncılık.

Fernández, M. T. (2017). *Attitudes toward Inclusive Educationand Practical Consequences in Final Year Students of Education Degrees.* Procedia-Social and Behavioral Sciences, 237, 1184-1188.

Griffin, M. M., Summer, A. H., McMillan, E. D., Day, T. L., & Hodapp, R. M. (2012). Attitudes toward including students with intellectual disabilities at college. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, *9*(4), 234-239.

Groeneveld, R.A. and Meeden, G. (1984). Measuring Skewness and Kurtosis. The Statistician, 33: 391-399.

Gök, D. (2010). *Anne Tutumlarının Öğrencilerin Başarıları ve Yetenekleri Üzerinde Etkisinin İncelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi. Malatya.

Cavkaytar, A. (2014). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. Diken. H., İ., (ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, içinde (s. 1-28). Ankara: Pegem Akademi.

Gül, O., S. (2012). Engellilere Yönelik Tutumlar. Diken. H., İ., (ed.), Engellilere Yönelik Tutumlar (1. Baskı), içinde (s. 73-84). Ankara: Vize Yayıncılık.

Gümüş, M. (2015). *İlkokul ve ortaokul çağında kaynaştırma eğitimi gören öğrencilere karşı normal gelişim gösteren öğrencilerin tutumlarının incelenmesi (Şırnak İli Örneği).* Yayımlanmış yüksek lisans tezi. tez.yok.gov.tr.394685. Zirve Üniversitesi, Gaziantep.

Hergenrather, K., & Rhodes, S. (2007). Exploring undergraduate student attitudes toward persons with disabilities: Application of the disability social relationship scale. *Rehabilitation Counseling Bulletin, 50*(2), 66-75. https://doi.org/10.1177/00343552070500020501

Hopkins, K.D. and Weeks, D.L. (1990). *Tests for Normality and Measures of Skewness and Kurtosis: Their Place in Research Reporting.* Educational and Psychological Measurement, 50: 717-729.

Ildız, İ., G, Tezel, D. (2018). Türkiyede Engelli Bireylere Yönelik Tutumlara İlişkin Çalışmaların İncelenmesi. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 3(2), 599-609.

İnceoglu, M. (2010). *Tutum, algi, iletisim*. İstanbul:Beykent Universitesi Yayinevi.

Kalay, G, Şahbaz, Ü. (2010). *Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerin Belirlenmesi*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19, 116-135.

Kaner, S. *Türkiye'de Özel Eğitim Alanında Geliştirilen ve Uygulanan Ölçme Araçları.* BRC: 0.312 384 44 54, Maya Akademi, 2012, s. 855-857.

Karasar, N. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemi (28. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Kargın, T., Baydık, B. (2002). *Kaynaştırma Ortamındakı İşiten Öğrencilerin İşitme Engelli Akranlarına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Ankara Üniversitesi Eğitim Birimler Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 3(2), 27-39.

Koca, C. (2010). *Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu*. Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul.

Košćak, A. (2017). *Stavovi o djeci s invaliditetom* . Varazdin: Sve Ucılıste Sever.

Köstereliođlu, İ. (2013). *Engelli Bireylerin Eğitilmelerine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi.* Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(3), 211-226.

MAShT. (2014). *Arsimi gjithëpërfshirës - E drejtë e secilit.* Prishtinë: Ministria e arsimit, shkencës dhe teknologjisë.

MaShT (Ministria e Arsimit Shkënces dhe Teknologjisë). (2014). Plani Strategjikk i Arsimit në Kosovë 2017-2021. https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-psak-2017-2021_1.pdf 09.04.2019 tarihinde alinmiştir).

McDougall*, J., DeWit, D. J., King, G., Miller, L. T., & Killip, S. (2004). High School-Aged Youths' Attitudes Toward their Peers with Disabilities: the role of school and student interpersonal Factors. *International Journal of Disability, Development and Education*, *51*(3), 287-313. DOI: 10.1080/1034912042000259242

Metin, N. (2017). Kaynaştırma. Baykoç , N. (ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*, içinde (s. 89-104). Ankara: Eğiten Kitap.

Moors, J. J. A. (1986). *The Meaning of Kurtosis: Darlington Reexamined*. The American Statistician, 40: 283-284

Orel, A., Töret, G., Zerey, Z. (2004). *Sınıf öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi.* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(1), 23-33.

Oršulić, A. (2018). *Znanja i Stavovi Studenata Veleućilišta u Bjelovaru o Osobama s İnvaliditetom.* Bjelovar: Veleućilište u Bjelovaru.

Özdamar, K. (2004). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1* (genişletilmiş baskı). Eskişehir: Kaan Kitapevi.

ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürlülrt Daire Başkanlığı). (2014). *Özürlülük Eğitimi: Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor Temel Araştırması.*

Özgür, İ., (2011). *Engelli Çocuklar ve Eğitimi Özel Eğitim* (3. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.

Özsoy, Y., Özyürek, M., Epiker, S. (1996). *Özel Eğitime Giriş* (2. Baskı). Ankara: KARATEPE yayınları.

Özyurek, M. (2010). *Engellilere Yonelik Tutumlarin Degistirilmesi*. 8. Baski. Ankara: Kok Yayincilik.

Sığırtmaç, A., Hoş, G., Abbak, B. (2011). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Kullandıkları Çözüm Yolları ve Önerileri.* Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 205-223.

Singh, J. D. Inclusıve Educatıon In Indıa–Concept, Need And Challenges.

Siperstein, G. N. (1980). *Instruments for measuring children's attitudes towards the handicapped.* Center for Human Services of Massachusetts, Boston.

Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye'de Kaynaştırma Uygulamaları: Yayınlar/Araştırmalar (1980-2005). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15-23.

Uçar, C. (2008). *Farklı gelişenleri kabul edici tutum geliştirme programının normal gelişen öğrenci tutumlarının değişimine etkisi.* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). tez.yok.gov.tr.hhdjhdh. T.C. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Zihinsel Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.

Ünal, F. (2010). *Kaynaştırma Uygulamasının Yağıldığı Sınıflardaki, Öğretmen, Normal Gelişim Gösteren Öürenci ve Engelli Öğrenci Velilerinin Kaynaştırmaya Yönelik*

Tutumları. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). tez.yok.gov.tr. 294452. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yalçın, A., F. (2010). *Genç Yetişkinlerin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle algıladıkları Ana-Baba Davranışları Arasında İlişki.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yıldız, M. (2015). *Lise Öğrencilerinin Akran Öğretimi alarak, Zihinsel Engelli Öğrencilere Yaptıkları Etkinliklerin, Engelli Bireylerin Eğitilmesine İlişkin Tutumlarına ve Zihinsel Engelli Öğrencilerin Yaşam Kalitelerine Etkisinin İncelenmesi.* Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Zabeli, N. (2010). *Edukimi Inkluziv.* Prishtinë.

EKLER:

EK 1:

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Oturum Sayısı: 2018/02
KARAR NO: 2018.02.05 **Karar Tarihi: 14.02.2018**

Akademik danışmanlığını Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. Dilber TEZEL'in yaptığı Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ayda ÇESKO tarafından Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunda değerlendirilmek üzere gönderilen "Engelli Bireylerin Eğitim ve Kaynaştırılmasına İlişkin Lise Öğrencilerinin Tutumları: Prizren Örneği" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına mevcudun ~~oy birliği~~ oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Prof.Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Prof.Dr. Rıdvan CANIM
Üye
Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐evet ☒hayır

Prof.Dr. Yüksel BAYRAK
Üye
Fen Fakültesi Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☐evet ☐hayır

Prof.Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU
Üye
Güzel Sanatlar Fak. Öğretim Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç. Ahmet Hamdi ZAFER
Üye
Devlet Konservatuvarı Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç.Dr. Yılmaz ÇAKICI
Üye
Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Yrd.Doç.Dr. Ayşegül KILIÇ
Üye
Balkan Araştırma Enst. Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒evet ☐hayır

Doç.Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU
Üye
İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Doç.Dr. Emre ATILGAN
Üye
Sağlık Bilimler Fak. Öğr.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

Yrd.Doç.Dr. Levent DOĞAN
Üye
Edebiyat Fakültesi Öğretim.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Yrd.Doç.Dr. Özcan AYGÜN
Üye
Edebiyat Fakültesi Öğretim.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☐yok
Toplantı Katılım ☐Evet ☒hayır

Yrd.Doç.Dr. Esma MIHLAYANLAR
Üye
Mimarlık Fakültesi Öğretim.Üyesi
Araştırma ile ilişkisi ☐var ☒yok
Toplantı Katılım ☒Evet ☐hayır

EK 2:

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 59426830-044 -E.103819
Konu : Anketler

ÇOK İVEDİ
22/03/2018

PRİZREN BELEDİYE BAŞKANLIĞINA
Prizren/KOSOVA

İlgi : 20/03/2018 tarihli ve 214966 sayılı yazı.

Üniversitemiz Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ayda ÇESKO, Dr.Öğr.Üyesi Dilber TEZEL'in danışmanlığında yürüttüğü "Engelli Bireylerin Eğitimi ve Kaynaştırılmasına İlişkin Lise Öğrencilerinin Tutumları: Prizren Örneği" başlıklı tezi kapsamında Belediyeniz Eğitim Müdürlüğüne bağlı liselerde Türkçe eğitim görmekte olan öğrencilere anket uygulamak istemektedir.

Söz konusu anketin uygulanabilmesi için gerekli iznin sağlanılması hususunda gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU
Rektör

Ek:20 syf.

22/03/2018 Bilgisayar İşletmeni Ercan KÜÇÜKKIZANLIKLI
22/03/2018 Şef Türker BAKDEMİR
22/03/2018 Şube Müdürü Hatice YÜKSEL
22/03/2018 Daire Başkanı Tülün ÖZSAYGILI
22/03/2018 Rektör Yardımcısı (Genel Sekreterlik Görevi Uhdesinde) Prof. Dr. Cem UZUN

Evrakı Doğrulamak İçin : https://ebys.trakya.edu.tr/enVision/Validate_Doc.aspx?V=BECD4N7CR

EK 3:

REPUBLIKA E KOSOVËS • REPUBLIKA KOSOVA
KOSOVA CUMHURİYETİ
Komuna e Prizrenit • Opština Prizren
Prizren Belediyesi
Drejtoria e Arsimit dhe e Shkencës
Direktorijat za Obrazovanje i Nauku
Eğitim ve Bilim Müdürlüğü

DKA Nr. 837/18 Dt. 29.03.2018

Republika e Kosovës
Republika Kosova – Kosova Cumhuriyeti

Komuna e Prizrenit
Opština Prizren – Prizren Belediyesi

DATË/A:	29.03.2018
REFERENC-Ë	
PËR/ZA/TO/KİME	Ayda Çesko
PËRMES/PREKO/THROUGH	Drejtoria Komunale e Arsimit në Prizren, Belediye Eğitim Müdürlüğü
TEMA/SUBJEKA/SUBJECT/ KONU:	Pëlqim – İzin

Türkiye Cumhuriyeti Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitiüsü, Engelli Çalışmaları A.B.D. yüksek lisans öğrencisi Ayda Çesko'nun "Engelli Bireylerin Eğitimi ve Kaynaştırılmasına İlişkin Lise Öğrencilerinin Tutumları: Prizren Örneği" başlıklı tez çalışması için anket uygulamasıyla okullarda veri toplamak için 846/18 protokol numaralı ve 28.03.2018 tarihli dilekçesini değerlendirmeye alarak, Prizren Belediyesi Eğitim Müdürlüğü şunu sunmaktadır;

İZİN

Türkiye Cumhuriyeti Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitiüsü, Engelli Çalışmaları A.B.D. yüksek lisans öğrencisi Ayda Çesko'nun "Engelli Bireylerin Eğitimi ve Kaynaştırılmasına İlişkin Lise Öğrencilerinin Tutumları: Prizren Örneği" başlıklı tez çalışması için anket uygulamasıyla okullarda veri toplamak için Prizren Belediyesi devlet lise düzeyi eğitim kurumlarında anket uygulaması için Prizren Belediyesi Eğitim Müdürlüğü tarafından izin verilmektedir.

Belediye Eğitim Müdürülüğü
Müdürü, Prof. Skender Susuri

EK 4:

Gmail

Ayda ÇESKO <ceskoaida@gmail.com>

ÖLÇEK KULLANMA İZNİ

6 messages

aida cesko <ceskoaida@gmail.com> Mon, Dec 11, 2017 at 4:13 PM
To: ikostereli@hotmail.com
Cc: dilbertezel@trakya.edu.tr

Sayın Yrd.Doç.Dr. İlker KÖSTERELİOĞLU

Ben Ayda ÇESKO, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Engelli Çalışmalar A.B.D yüksek lisans öğrencisiyim. Danışmanım Yrd.Doç.Dr. Dilber TEZEL gözetiminde "Engelli Bireylerin Eğitimi ve Kaynaştırılmasına İlişkin Lise Öğrencilerinin Tutumları: Prizren Örneği" konulu tezimde sizin geliştirdiğiniz "Engelli Bireylerin Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeği" nizi kullanmak istiyorum. Çalışma Kosova'da türkçe eğitim görmekte olan lise öğrencileri ile yürütülecektir.

Engelli Bireylerinn Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeğin Geliştirilmesi makalenize ulaştık. (Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakultesi Dergisi Cilt: 14 Sayı3. Aralık 2013)

Ölçeğinizi kullanabilmem için izninizi ve onayınızı rica ediyorum, saygılar sunuyorum.

Ayda ÇESKO

aida cesko <ceskoaida@gmail.com> Mon, Dec 11, 2017 at 4:39 PM
To: ilknur_cifci@hotmail.com
Cc: dilbertezel@trakya.edu.tr

Sayın Doç.Dr. İlknur Çifci Tekinarslan,

Ben Ayda ÇESKO, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Engelli Çalışmalar A.B.D yüksek lisans öğrencisiyim. Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dilber TEZEL gözetiminde "Engelli Bireylerin Eğitimi ve Kaynaştırılmasına İlişkin Lise Öğrencilerinin Tutumları: Prizren Örneği" konulu tezimde sizin türkçeye uyarladığınız normal çocuklara uygulanan "Etkinlik tercih formu" nuzu kullanmak istiyorum. Murat Gümüş tarafından 2015 tarihinde yapılan "İlkokul ve ortaokul Çağında Kaynaştırma Eğitimi Gören Öğrencilerin Karşı Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerinin Tutumlarının İncelenmesi" adlı tezde forma ulaştık.

Çalışmamı Kosova'nın Prizren şehrinde yürüteceğim. Formun uygulanacağı yaş grubu ile ilgili bir bilgiye ulaşamadık, danışman hocamla formu incelediğimizde, lisede de kullanılabileceğini, sadece 3. maddede "salıncakla oynamak" yerine "oyun oynamak" , 5. 8. ve 12. maddelerde "birlikte oynamak" yerine "birlikte vakit geçirmek" ve 9. maddede "evde oynamak" yerine "evde buluşmak" değişiklikleri yapılabileceğini düşündük.

Hem kullanabilmemiz için izninize, hem de bu değişikliklerle ilgili düşünceniz ve onayınıza ihtiyaç duymaktayız. Saygılar sunarım.

Ayda Çesko

ilker köstereliоğlu <ikostereli@hotmail.com> Mon, Dec 11, 2017 at 9:08 PM
To: aida cesko <ceskoaida@gmail.com>

Kolaylıklar diliyorum. Elbette kullanabilirsiniz.

Gönderen: aida cesko <ceskoaida@gmail.com>
Gönderildi: 11 Aralık 2017 Pazartesi 18:13:33
Kime: ikostereli@hotmail.com

Bilgi: dilbertezel@trakya.edu.tr
Konu: ÖLÇEK KULLANMA İZNİ

[Quoted text hidden]

---

aida cesko <ceskoaida@gmail.com> Mon, Dec 11, 2017 at 9:23 PM
To: ilker köstereliоğlu <ikostereli@hotmail.com>

Teşekkür ederim.

Saygılarımla
[Quoted text hidden]

---

ilknur cifci <ilknur_cifci@hotmail.com> Mon, Dec 11, 2017 at 9:36 PM
To: aida cesko <ceskoaida@gmail.com>

Ayda merhaba. Ölçeği kullanabilirsiniz. Değişiklikler de mantıklı. Ayda bu ölçeğin kullanımına ilişkin bilgiler Sema Kaner hocanın hazırlamış olduğu ölçekler kitabında var.
Kolaylıklar diliyorum.
Doç.Dr. İlknur Çifci Tekinarslan
Özel Eğitim Bölüm Başkanı

From: aida cesko <ceskoaida@gmail.com>
Sent: Monday, December 11, 2017 6:39 PM
To: ilknur_cifci@hotmail.com
Cc: dilbertezel@trakya.edu.tr
Subject: ÖLÇEK KULLANMA İZNİ

[Quoted text hidden]

---

aida cesko <ceskoaida@gmail.com> Tue, Dec 12, 2017 at 3:26 PM
To: ilknur cifci <ilknur_cifci@hotmail.com>
Cc: dilbertezel@trakya.edu.tr

Sayın Hocam, izniniz ve kitap öneriniz için çok teşekkür ederim.
Tezim bittiğinde sonuçlar konusunda sizi bilgilendirmek isterim.
İyi çalışmalar
Saygılarımla
[Quoted text hidden]

EK 5:

ÖĞRENCİ BİLGİ FORMU

Yaşınız:

Sınıfınız:

Cinsiyetiniz: ( )Kadın ( ) Erkek

Babanızın eğitim durumu:
( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite

Annenizi eğitim durumu:
( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite

Size göre ailenizin ekonomik düzeyi nasıl?
( ) Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek

Aynı evde yaşadığınız aile bireylerinin sayısı nedir?
( )1-3 kişi ( ) 4-6 kişi ( )6 kişiden fazla

Ailenizde engelli birey var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

Çevrenizde engelli birey var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

EK 6:

Değerli öğrenciler,

Aşada verilen 2 ölçek, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Engelli Çalışmalar A.B.D Yüksek Lisans tezi kapsamında, "engelli bireylerin eğitimi" ve onlarla birlikte etkinliğe katılımı" ilgili düşüncelerinizi anlamak amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekler sadece bilimsel amaçla kullanılacak olup kişisel bilgileriniz kimseyle paylaşılmayacaktır. Lütfen ölçeklerde ve öğrenci bilgi formunda isim yazmayınız. Gönüllü katıllımınız için teşekkür ederiz.

Yrd.Doç. Dr. Dilber TEZEL - Ayda ÇESKO

ETKİNLİK TERCİH FORMU

Eğer sınıfınızda engelli bir arkadaşınız olsaydı, onunla birlikte, aşağda belirtilen etkinliklere katılımınız nasıl olurdu? Lütfen bir cümleyi okuyunuz ve cümlenin size ne kadar uygun olduğunu yanındaki kutucuğa işaretleyiniz.

No	Seçenekler	Çok hoşlanırım	Hoşlanırım	Hoşlanmam	Hiç hoşlanmam
1	Evime davet etmek isterim				
2	Sınıfta yan yana oturmak				
3	Birlikte oyun oynamak				
4	Sınıfta birlikte çalışmak				
5	Okuldan sonra birlkte vakit geçirmek				
6	Okulda birlikte yemek yemek				
7	Evde birlikte televizyon seyretmek				
8	Teneffüslerde birlikte vakit geçirmek				
9	Bizim evde buluşmak				
10	Öğretmene birlikte yardım etmek				
11	Birlikte bisiklete binmek				
12	Sınıfta birlikte zaman geçirmek				
13	Birlikte pikniğe gitmek				
14	Aynı takımda top oynamak				
15	Birlikte tiyatroya gitmek				

EK 7:

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıdaki her bir cümleyi okuyunuz ve o cümle ile ilgili düşüncenizi yanındaki kutucuklardan birini işaretleyerek belirtiniz.

ENGELLİ BİREYLERİN EĞİTİLMESİNE İLİŞKİN TUTUM ÖLÇEĞİ

Madde No	Nihai Ölçekte Yer Alan Maddeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum, Kısmen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Engelli bireylerin eğitimi, maliyetlerinin çok olması nedeniyle önemli değildir.					
2	Engelli bireylerin eğitiminin normal bireylerin eğitimi kadar öneme sahip olmadığını düşünüyorum.					
3	Engellilerin eğitilmesine önem verilmemelidir.					
4	Engelli bireylerin ihtiyaçlarını karşılaması için eğitime ihtiyaçları vardır.					
5	Engelli bireylerin de eğitilme hakkı vardır.					
6	Eğitimde her bireyin ayrı değerde olduğunda inanıyorum.					
7	Engelli bireylerin eğitimi daha da yaygınlaştırılmalıdır.					
8	Engelli bireyler eğitim gereksinimlerinin karşılanması için ilgili kurumlar yaygınlaştırılmalıdır.					
9	Engelli bireyler için daha çok eğitim imkanının sağılanması gerektiğini düşünüyorum.					
10	Engelli bireylerin eğitilmesi alanında personel yetiştirilmesini önemsiyorum.					
11	Eneglli bireylerin eğitilmesinin, onların toplumda kabullenilmesini kolaylaştıracağını düşünüyorum.					
12	Toplumun gelişmesinde engelli bireylerin eğitilmesinin etkisi olmadığını düşünüyorum.					
13	Engelliler için eğitim faliyetlerinin anlamlı olmadığını düşünüyorum.					
14	Engellilere verilen eğitimin hiçbir başarı sağlamayacağını inanıyorum.					
15	Engellilerin eğitimi için gereken tüm kaynaklar ayrılmalıdır.					
16	Toplumun gelişmesi engelli bireyelrin eğitilmesi ile doğru orantılıdır.					
17	Engelli bireylerin eğitimi masraflı bir iş olduğu için ikinci plana atılmaldır.					
18	Engellilerin eğitilmesine yönelik özel eğitimin gerekliliğine inanırım.					
19	Engelli bireylerin eğitilmesi ile ilgili projelerde sorumluluk alabilirim.					
20	Engelli bireyler için düzenlenen eğitim faaliyetlerine gönüllü katılırım.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	**Ad-Soyad :**	Ayda ÇESKO
	Doğum Yeri ve tarihi :	Prizren, 16 Temmuz 1984
	Uyruğu:	Kosovalı
	Medeni durumu:	Evli
İletişim Bilgileri	**Tel:**	+383 (0) 49 233 801
	E-Mail:	ceskoaida@gmail.com
Eğitim Durumu	**2011-2015**	Lisans Prizren ‘ UKSHİN HOTİ’ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü**.**
Eğitim Seminerleri	**1999-2003**	‘GJON BUZUKU’ Fen Lisesi Matematik Bölümü.
	28.10.2017	‘Children stimulation program’ Visar Sadiku (Klinik Psikoloğu) Prizren / Kosova

Çalışma Durumu	**22.12.2017**	‘Okulda otizmli çocuklar ile çalışmalar’ Fondation JOSCELYN Tiran / Arnavutluk
	06.04.2018	‘Öğretmen olmak’ Prof.Dr. Rengin ZEMBAT Trakya Üniversitesi Eğtim Fakültesi –EÇET
	08.04.2018	‘Hitabet Teknikleri’ ‘Doğru Türkçe Kullanımı’ ‘Etkili Konuşma’ ‘Topluluk Önünde Konuşma’ Salıh Nayman Edirne / Türkiye
	15.10.2018	‘Behavior Management of People with Autism’ Mr. Ahmet Yalçın Hacaoğlu Priştine / Kosova
	23.12.2018	‘Behavioral Problems and Solving for Children with Autism’ Mr. Ahmet Yalçın Hacaoğlu Prizren / Kosova

10.02.2019 ‘Dayschool Kids, Center for Special Education and Rehabilitation’

M.A. Psy : Paula De Leon Diaz.

Prishtina/ Kosova

01.11.2017: ‘AUTİZMİ PRİZREN’ NGO

Eğtimci (Terapist)